

Preventie in Rotterdamse Coffeeshops

evaluatie en eindrapport

Rotterdam, mei 2008

Wouter de Jong
Peter van der Valk

Preventie in Rotterdamse Coffeeshops

evaluatie en eindrapport

Colofon

Opdrachtgever: GGD Rotterdam-Rijnmond, afdeling OGGZ
Uitvoering: Projectgroep BP&O – Beleid, Projectmanagement & Onderzoek
Tekst: W. de Jong, P. van der Valk
Onderzoek : Bureau Steijvers en Van der Valk, W. de Jong
Projectleiding: W. de Jong
Ondersteuning: D. Govaart (veldwerk)

BP&O, mei 2008

Contact:

www.BPenO.nl

Email: wouterdejong@bpeno.nl

Inhoudsopgave

	Pagina
Samenvatting	4
Hoofdstuk 1 Inleiding	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Beleidskader	5
1.3 Projectplan	5
1.4 Evaluatie-onderzoek	6
1.5 Leeswijzer	7
Hoofdstuk 2 Preventie in coffeeshops	8
2.1 Risico's van cannabisgebruik	8
2.2 Bezoekers van coffeeshops en cannabisgebruik	9
2.3 Preventiestrategie	9
Hoofdstuk 3 Rapportage over de uitgevoerde activiteiten	10
3.1 Samenwerking en consensusvorming	10
3.2 Ontwikkeling van voorlichtingsmateriaal	11
3.3 Verspreiding van voorlichtingsmateriaal via coffeeshops	12
3.4 Cursus deskundigheidsbevordering	13
3.5 Bezoekers van coffeeshops: bereik en waardering van het preventie-aanbod	15
Hoofdstuk 4 Conclusies	16
Hoofdstuk 5 Aanbevelingen	17
BIJLAGE Rapportage evaluatie-onderzoek	18

Samenvatting

Van oktober 2005 tot en met januari 2008 heeft de GGD Rotterdam-Rijnmond het project Preventie in Rotterdamse Coffeeshops uitgevoerd in samenwerking met de Vereniging Rotterdamse Coffeshop Ondernemers (V.R.C.O.) en de afdeling Preventie van Bouman GGZ. Doel van de preventie is het voorkomen en verminderen van gezondheidsrisico's bij cannabisgebruik onder coffeshopbezoekers. In het project zijn voorlichtingsmaterialen ontwikkeld en via coffeshops verspreid onder de bezoekers van coffeshops. Daarnaast is er een tweedaagse cursus ontwikkeld en aan alle beherende coffeshopmedewerkers in Rotterdam aangeboden. In een evaluatieonderzoek zijn de resultaten van het project vastgesteld. In dit verband zijn coffeshopmedewerkers, exploitanten en coffeshopbezoekers geïnterviewd.

Met het project is beoogd om in alle 62 coffeshops in Rotterdam een professioneel voorlichtingsaanbod te bewerkstelligen. Het doel is enerzijds meer kennis bij actieve cannabisgebruikers over de effecten en risico's van cannabis, anderzijds het vroegtijdig signaleren van cannabisproblemen door het personeel en het zonedig doorverwijzen van probleemgebruikers naar de hulpverlening. In de gekozen preventiestrategie zijn exploitanten en coffeshoppersoneel zelf verantwoordelijk voor de uitvoering van de voorlichting, waarbij zij ondersteuning krijgen in de vorm van voorlichtingsmaterialen en een training voor beherend personeel. Het samenwerkingsverband van gemeente, branche en verslavingszorg (de werkgroep 'Preventie in Rotterdamse Coffeeshops') coördineert de diverse activiteiten en biedt inhoudelijke en logistieke ondersteuning.

Het project heeft aangetoond dat een effectief en praktisch functionerend samenwerkingsverband tussen gemeente, branche en verslavingszorg op het terrein van preventie goed mogelijk is. De werkgroep heeft voorlichtingsmaterialen ontwikkeld (posters, folders, tippenboekjes, ansichtkaarten en displays) die door alle open zijnde coffeshops in ontvangst zijn genomen ten behoeve van verdere verspreiding onder bezoekers. Door 9 van de 10 coffeshops zijn de voorlichtingsmaterialen daadwerkelijk doorgegeven aan coffeshopbezoekers. Uit het onderzoek onder bezoekers is gebleken dat ongeveer twee op de drie bezoekers kennis heeft genomen van het voorlichtingsmateriaal. Het merendeel van de bezoekers (80%) vindt het zinvol dat het voorlichtingsmateriaal is verspreid.

In het project is een tweedaagse cursus deskundigheidsbevordering voor beherend coffeshoppersoneel ontwikkeld, waaraan 136 beherende medewerkers en exploitanten van 45 verschillende coffeshops hebben deelgenomen. Uit het onderzoek is gebleken dat de cursus een positief effect heeft gehad op kennis, vaardigheden en houding van de cursisten. Ook enkele maanden na de cursus, in de dagelijkse praktijk van de coffeshop, blijkt dit effect nog steeds te bestaan.

Het onderzoek onder 434 coffeshopbezoekers heeft duidelijk gemaakt dat via de coffeshops een relevante doelgroep van dagelijkse cannabisgebruikers met preventie kan worden bereikt. Gebleken is dat risico's van cannabisgebruik beter bespreekbaar zijn geworden. Ook is gebleken dat cannabisgebruikers met problemen via de coffeshops kunnen worden doorgeleid naar professionele hulpverlening.

De conclusie luidt dat de beoogde projectresultaten grotendeels zijn behaald. Het wordt dan ook aanbevolen om het voorlichtingsaanbod en de cursus te continueren en het ontstane samenwerkingsverband te verankeren binnen het Rotterdamse coffeshopbeleid. Daarnaast wordt aanbevolen het preventie-aanbod verder te verdiepen. Voorgesteld wordt de cursus kwalitatief te verbeteren en aanvullende preventie-initiatieven te nemen ten aanzien van enkele specifieke bezoekersgroepen (overmatige cannabisgebruikers, jonge onervaren gebruikers en buitenlandse bezoekers). Tenslotte wordt aanbevolen om door middel van onderzoek vast te stellen in welke mate en door welke factoren de preventie daadwerkelijk leidt tot gedragsverandering bij bezoekers en personeel.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De Gemeentelijke Gezondheidsdienst Rotterdam-Rijnmond (in het vervolg: de GGD) heeft van oktober 2005 tot en met januari 2008 uitvoering gegeven aan het project Preventie in Rotterdamse Coffeeshops, met als doel het verminderen van gezondheidsrisico's bij coffeeshopbezoekers als gevolg van het gebruik van cannabis. In het project zijn ondermeer voorlichtingsmaterialen met de leus 'CANNABIS – HET MOET WEL LEUK BLIJVEN' onder bezoekers van coffeeshops verspreid. Daarnaast zijn er cursussen voor personeel van coffeeshops aangeboden. In dit rapport vind U het verslag van de in de projectperiode uitgevoerde activiteiten.

In opdracht van de GGD is een evaluatie-onderzoek uitgevoerd naar de resultaten van het project. De bevindingen uit het onderzoek zijn verwerkt in dit eindrapport. De meest relevante onderzoekstabellen zijn opgenomen in de bijlage van dit rapport.

1.2 Beleidskader

Binnen het Nederlandse drugbeleid nemen coffeeshops een bijzondere positie in. Volgens de letter van de Nederlandse Opiumwet is het verboden om cannabis te bezitten of te verkopen. Omdat de 'scheiding der markten' van drugs met meer of minder aanvaardbare risico's een belangrijke doelstelling in het Nederlandse drugbeleid is, wordt met betrekking tot het bezit en de verkoop van cannabis een gedoogbeleid gevoerd. Dit beleid is het kader voor het bestaan van coffeeshops, die onder bepaalde voorwaarden (de AHOJG-criteria) cannabis mogen verkopen aan volwassenen.

In het landelijke drugbeleid worden aan coffeeshops geen eisen gesteld met betrekking tot het geven van voorlichting en preventie. Aanleiding zijn ondermeer gegevens waaruit blijkt dat Eind jaren 90 blijkt dat het THC-gehalte in de verkochte cannabis door de jaren heen is toegenomen. Ook krijgt de verslavingszorg in Nederland in toenemende mate patiënten met cannabis-afhankelijkheidsproblemen in behandeling. Op verzoek van het Ministerie van VWS brengt het Steun&Informatiepunt Drugs en Veiligheid (Sidv) een landelijke notitie over voorlichting in coffeeshops uit.¹ In 2004 maken de voor het drugbeleid verantwoordelijke ministers bekend, dat zij meer voorlichting in de coffeeshops willen.²

In Rotterdam besluit het College van Burgemeester en Wethouders in 2002 tot verhoogde aandacht voor coffeeshops, in eerste instantie in relatie tot overlastreductie en veiligheid. Het College van B&W stelt dat alle coffeeshops in 2006 over een actuele en adequate vergunning dienen te beschikken en geen onaanvaardbare overlast mogen veroorzaken³. Ook wordt besloten tot een striktere controle van de coffeeshops op de AHOJG-criteria, met name met betrekking tot de verkoop van cannabis aan jeugd.⁴ In antwoord op vragen uit de gemeenteraad stelt het College zich op het standpunt dat de voorlichting aan bezoekers van coffeeshops te beperkt is.⁵ Het College onderschrijft in dit verband de aanbevelingen van het Sidv over voorlichting in coffeeshops, dat medio 2004 wordt vertaald naar een voorlichtingsbeleid voor Rotterdamse coffeeshops.⁶ Het doel met betrekking tot voorlichting is tweeledig:

- 1) coffeeshopexploitanten geven goede voorlichting aan bezoekers;
- 2) de beeldvorming rond coffeeshops bij burgers moet worden verbeterd.

1.3 Projectplan

In het verlengde van het eerste beleidsdoel (goede voorlichting aan bezoekers) wordt door de GGD Rotterdam-Rijnmond het projectplan Preventie in Rotterdamse Coffeeshops opgesteld, dat vervolgens in

¹ Sidv, notitie 'Voorlichting in de Coffeeshop', augustus 2002

² Minister van VWS, Interdepartementale cannabisbrief 2004

³ Rotterdam Collegeprogramma 2002-2006: onderdeel veiligheid/prioriteit 12

⁴ Gemeente Rotterdam/Directie OOV, Notitie 'Coffeeshops met beleid 2003: actualisering en aanscherping van het Rotterdamse coffeeshopbeleid',

⁵ Beantwoording van vragen van de gemeenteraadsleden Sonneveld en Madlener, Leefbaar Rotterdam, 2004

⁶ Gemeente Rotterdam/Directie OOV, Plan voor verbetering van voorlichting in coffeeshops, december 2004

2006 en 2007 wordt geïmplementeerd. In het projectplan is het doel geoperationaliseerd als de professionalisering van de voorlichting aan coffeeshopbezoekers.

Het beoogde projectresultaat is dat alle coffeeshops in Rotterdam beschikken over een professioneel voorlichtingsaanbod, bestaande uit de beschikbaarheid van deskundig personeel en een aanbod van voorlichtingsmateriaal aan bezoekers. Uiteindelijk dient dit te leiden tot:

1. Vergroting van het kennisniveau van bezoekers / cannabisgebruikers over de effecten en risico's van cannabis;
2. Vroegtijdige signalering van probleemgebruikers door het personeel en doorverwijzing naar de hulpverlening

Wat betreft de aanpak in het project is uitgegaan van de aanbevelingen uit de notitie 'Voorlichting in de Coffeeshop' van het Steun & Informatiepunt Drugs & Veiligheid.⁷

Kenmerken van deze aanpak zijn:

- De exploitant of verkoper binnen een coffeeshop geeft voorlichting aan klanten;
- Ten behoeve van de voorlichting beschikt het personeel over voldoende deskundigheid en vaardigheden;
- De voorlichting aan actuele gebruikers is gericht op het bevorderen van verantwoord gebruik en het verminderen van risico's door cannabisgebruik⁸;
- De ontwikkeling van het voorlichtingsaanbod vindt plaats onder gemeentelijke regie en in samenspraak met de branche en de verslavingszorg

Voor de uitvoering van het project heeft de GGD een (extern) projectleider aangesteld, die is ondersteund door een veldwerker. De projectleider was tevens voorzitter van de werkgroep Preventie in Rotterdamse Coffeeshops waarbinnen de samenwerking tussen gemeente, coffeeshopbranche en verslavingszorg heeft plaatsgevonden.

Een begeleidingscommissie is ingesteld ten behoeve van de voortgangsbewaking en de afstemming tussen de GGD Rotterdam-Rijnmond (afdelingen Openbare Geestelijke Gezondheidszorg en Jeugd), de Bestuursdienst/Directie Veiligheid van de gemeente en Bouman GGZ/afdeling preventie.

Op basis van de voornoemde preventie-aanpak van het Sidv is in de beginfase van het project een projectplan opgesteld, dat na te zijn vastgesteld in de werkgroep en de begeleidingscommissie, als leidraad is gebruikt voor de uitvoering van de diverse activiteiten die in het kader van het project hebben plaatsgevonden.

In het projectplan is het beoogde projectresultaat als volgt geformuleerd:

- Op langere termijn zijn coffeeshopbezoekers aanmerkelijk beter dan nu in staat om de risico's van cannabisgebruik te onderkennen, en problematisch cannabisgebruik wordt adequaat en in een vroeg stadium gesignaleerd.
- Alle coffeeshops in Rotterdam beschikken over een professioneel voorlichtingsaanbod.

Het projectresultaat is als volgt geoperationaliseerd:

- Het aantal coffeeshops dat goede voorlichtingsmaterialen verspreidt;
- Het aantal coffeeshops dat beschikt over minimaal een medewerker/personeelslid, die de in het project aangeboden cursus deskundigheidsbevordering met succes heeft gevolgd;
- Het aantal coffeeshopbezoekers dat kennis heeft genomen van en tevreden is over het voorlichtingsaanbod in coffeeshops;
- Het aantal problematische cannabisgebruikers dat hulp zoekt bij de verslavingszorg;

1.4 Evaluatie-onderzoek

Van oktober 2007 tot maart 2008 is door projectgroep BP&O een evaluatieonderzoek uitgevoerd. Doel van de evaluatie was het vaststellen van de mate waarin het beoogde projectresultaat is behaald, met als centrale vraagstelling de mate waarin het project heeft geleid tot een professioneel voorlichtingsaanbod in alle coffeeshops in Rotterdam.

Als methode van onderzoek zijn interviews gehouden met coffeeshoppersoneel, exploitanten en coffeeshopbezoekers en zijn observaties gedaan in alle coffeeshops. De gegevensverzameling is gericht

⁷ Sidv, notitie 'Voorlichting in de Coffeeshop', augustus 2004

⁸ Het voorkomen van of stoppen met cannabisgebruik is voor deze doelgroep geen realistische doelstelling

geweest op het aanbod van voorlichtingsmateriaal in coffeeshops, de deelnemers aan de cursus en de coffeeshopbezoekers.

Het aanbod van voorlichtingsmateriaal in coffeeshops

Belangrijke vraag is allereerst of het voorlichtingsmateriaal in de coffeeshops daadwerkelijk (in voldoende mate) voor handen is; hoe het materiaal in de coffeeshops is opgesteld en hoe het materiaal wordt/is afgenomen door bezoekers. Informatie is verkregen door observaties tijdens drie rondgangen langs alle Rotterdamse coffeeshops en door interviews met het aanwezige personeel tijdens de rondgangen.

Cursisten van de cursus 'deskundigheidbevordering beherende coffeeshopmedewerker'

Eigenaren en beherend personeel van alle coffeeshops in Rotterdam krijgen de mogelijkheid tot gratis deelname aan de tweedaagse cursus 'deskundigheidsbevordering'. In de cursus zelf heeft geen individuele inhoudelijke toetsing plaatsgevonden. Om de mate van succes van de cursus vast te kunnen stellen is daarom een voormeting en nameting verricht.

Belangrijke vragen zijn: Hoeveel coffeeshopmedewerkers van hoeveel verschillende coffeeshops hebben de cursus gevolgd? wat is de reden voor deelname; hoe waarderen zij de cursus en heeft de cursus daadwerkelijk geleid tot meer kennis en een veranderde houding bij de cursisten? Ten slotte is de vraag gesteld in hoeverre het personeel dat de cursus heeft gevolgd daadwerkelijk in de dagelijkse praktijk van de coffeeshops met het voorlichtingsmateriaal en de toegenomen deskundigheid uit de voeten kan. Dit betreft zowel het geven van voorlichting als het vroegtijdig signaleren van problematisch gebruikers en het in contact brengen met de hulpverlening.

Informatieverzameling vond plaats door het afnemen van *schriftelijke enquêtes bij de cursisten* op drie verschillende momenten. In totaal zijn 87 cursisten voorafgaand aan de cursus (nulmeting) en 93 cursisten direct na afloop van de cursus (eindmeting) geïnterviewd. Enkele maanden na afloop van de cursus zijn 51 gecertificeerde cursisten opnieuw geïnterviewd.

Coffeeshopbezoekers

Belangrijke vraag betreft hier in hoeverre het voorlichtingsmateriaal coffeeshopbezoekers heeft bereikt en wat oordeel van de bezoekers is over het materiaal en de deskundigheid van het beherend personeel. Daarnaast is de vraag in hoeverre coffeeshopbezoekers in Rotterdam een relevante doelgroep zijn voor voorlichting en preventie, zodat gegevens zijn verzameld over enkele achtergrond- en gedragskenmerken van coffeeshopbezoekers.

Informatie over coffeeshopbezoekers is verzameld door het afnemen van mondelinge interviews onder 433 bezoekers in 51 verschillende coffeeshops. Dit betreft geen representatieve steekproef van coffeeshopbezoekers in Rotterdam. Door de wijze waarop respondenten zijn geselecteerd, namelijk door bezoeken aan coffeeshops, zijn dagelijkse cannabisgebruikers oververtegenwoordigd, om de eenvoudige reden dat zij vaker in coffeeshops aangetroffen zullen worden dan incidentele gebruikers.

Bij de gehanteerde onderzoeksmethode passen de volgende kanttekeningen. De gegevensverzameling op basis van zelfrapportages brengt een zeker risico van sociaal wenselijke beantwoording met zich mee, met name wat betreft de antwoorden die betrekking hebben op (verandering van) gedrag. Wel zijn observaties gedaan van de feitelijke verspreiding van het voorlichtingsmateriaal.

Ten slotte, in deze evaluatie is niet onderzocht in hoeverre het voorlichtingsaanbod in coffeeshops daadwerkelijk heeft geleid tot risicoreductie onder cannabisgebruikers. Voor het vaststellen van gedragsverandering onder bezoekers zou een andere onderzoeksoptzet nodig zijn geweest, hetgeen binnen het gegeven kader niet haalbaar was.

1.5 Leeswijzer

In hoofdstuk 3 worden de projectactiviteiten en de resultaten uit het evaluatie-onderzoek beschreven. Elke paragraaf begint met een korte beschrijving van activiteiten waarna de projectresultaten worden benoemd. In de omkaderde tekstgedeeltes wordt gerefereerd naar de bevindingen uit het onderzoek. In de bijlage is een uitgebreidere weergave van de bevindingen uit het evaluatie-onderzoek opgenomen. De rapportage wordt afgesloten met de conclusies (hoofdstuk 4) en aanbevelingen (hoofdstuk 5).

Alvorens we rapporteren over de uitgevoerde activiteiten wordt in hoofdstuk 2 nader ingegaan op enkele vooronderstellingen bij preventie in coffeeshops.

2 Preventie in Coffeeshops

Bij de ontwikkeling en uitvoering van het project Preventie in Rotterdamse Coffeeshops zijn een aantal aannames gemaakt, die betrekking hebben op de risico's van cannabisgebruik, de relevantie van de doelgroep (bezoekers van coffeeshops) en de haalbaarheid van de gekozen preventiestrategie.

2.1 Risico's van cannabisgebruik

In Nederland hebben ruim twee miljoen mensen ooit wel eens een joint gerookt; dit komt overeen met ruim 1 op de 5 volwassenen. Voor verreweg de meeste rokers was het roken van een joint een experiment en een probleemloze ervaring. Circa 1 op de 30 volwassen Nederlanders (363.000 personen) gebruikt op dit moment (actueel) cannabis.⁹ In de grote steden zijn relatief meer cannabisgebruikers; het actueel gebruik van cannabis in Rotterdam wordt geschat op 5% van de algemene bevolking (12 jaar en ouder). Dit komt overeen met circa 25.000 actuele cannabis gebruikers in Rotterdam. De schatting is dat bijna een kwart van deze groep (6.000 personen) dagelijks cannabis gebruikt.¹⁰

Veel actuele cannabisgebruikers zaten nog op school toen zij voor de eerste keer cannabis gebruikten. In een onderzoek onder coffeeshopbezoekers buiten Rotterdam waren de bezoekers gemiddeld 16 jaar toen zij hun eerste joint rookten (mediaan 15 jaar).¹¹ Onder middelbare scholieren in Rotterdam heeft 1% van de brugklassers en 7% van de derdeklassers in de voorafgaande vier weken cannabis gebruikt.¹²

Volgens de onderzoekers Korf is het gebruik van cannabis in de Nederlandse samenleving 'genormaliseerd'.¹³ Hiermee wordt bedoeld dat cannabisgebruik 'common' is geworden in de samenleving, met name onder jongeren. In tegenstelling tot de jaren zestig uit de vorige eeuw vormen cannabisgebruikers geen aparte subcultuur meer, zij komen uit alle lagen van de bevolking en participeren actief in de samenleving. Het roken van een joint is voor velen dan ook geen vluchtgedrag, maar is in eerste instantie een vorm van consumptie-gedrag, vergelijkbaar met het drinken van alcohol. Dit heeft consequenties voor de wijze van communiceren over cannabisrisico's met actuele gebruikers. Dit neemt niet weg dat het gebruik van cannabis niet zonder risico is en voor sommigen gepaard kan gaan met soms ernstige problemen.

Risico's van cannabis kunnen globaal worden onderscheiden naar risico's voor het individu (zoals afhankelijkheid, lichamelijke, psychologische en cognitieve effecten) en sociale risico's (zoals problemen op school, op het werk, met partner of ouders, of met de buurt).

Uit de onderzoeksliteratuur en uit gegevens van de hulpverlening is bekend dat frequent en langdurig gebruik van cannabis tot afhankelijkheid kan leiden. Kenmerkend is het controleverlies bij de gebruiker; hij of zij gebruikt meer dan deze zich had voorgenomen, laat het doen en denken voor een belangrijk deel door cannabis bepalen, maar slaagt er niet in om te minderen of te stoppen. Tussen 1994 en 2005 is in Nederland het aantal hulpvragen van personen met primaire cannabisproblemen verdrievoudigd van 2000 naar 6000 patiënten. Deze trend wordt ook in Rotterdam waargenomen. Van alle nieuwe ingeschreven patiënten bij de Rotterdamse instelling voor verslavingszorg Bouman GGZ heeft 43% van de patiënten een cannabis gerelateerd probleem.¹⁴

Andere individuele risico's van cannabisgebruik die zijn gedocumenteerd zijn lichamelijke klachten (zoals onwel raken, luchtweginfecties of een verminderde longfunctie), psychische problemen (depressie, schizofrenie) en een verminderd cognitief functioneren (concentratie-verlies, geheugenproblemen).¹⁵

Daarnaast lopen cannabisgebruikers sociale risico's. Deze zijn in de regel niet een direct gevolg van cannabis, maar hangen bijvoorbeeld samen met afhankelijkheidsproblemen of met de reactie van de omgeving op het gebruik van cannabis. Bij het ontstaan van sociale problemen is vaak niet duidelijk wat oorzaak en gevolg is. Er is wel een samenhang aangetoond tussen (frequent) cannabisgebruik en vroegtijdig schoolverlaten, het betrokken zijn bij geweldsincidenten, dak- en thuisloos zijn, op straat rondzwerven en

⁹ Nationaal Prevalentie Onderzoek, 2005

¹⁰ Rotterdam heeft per 1-1-2007 circa 500.000 inwoners van 12 jaar en ouder (CBS, peildatum 1-1-2007)

¹¹ Korf c.s., Sterke Wiet. Amsterdam, 2004

¹² GGD Rotterdam-Rijnmond, Jeugdmonitor Rotterdam, rapportage 2008

¹³ Korf, De normalisering van cannabisgebruik, Justitiële Verkenningen jrg.32,nr.1 2006

¹⁴ Informatie van Bouman GGZ, afdeling Preventie, april 2008

¹⁵ Van den Brink, Hoe schadelijk zijn softdrugs? Justitiële Verkenningen jrg.32,nr.1 2006

gedetineerd zijn.¹⁶ In 1999 zijn in Rotterdam 394 niet-schoolgaande jongeren uit buurthuizen, spijbelprojecten en werk- en scholingsprojecten geïnterviewd. Het cannabisgebruik in deze groep lag beduidend hoger dan bij jongeren die wel naar school gingen. Het bleek dat het middelengebruik vooral samenhang met uitgaan, vervelen op straat en het verblijf in coffeeshops.¹⁷

2.2 Bezoekers van coffeeshops en cannabisgebruik

Er zijn relatief weinig onderzoeksgegevens over (risico's van) het cannabisgebruik onder bezoekers van coffeeshops in Nederland. Dit is opmerkelijk, gezien de gezondheidsdoelstelling van het Nederlandse drugbeleid en de beoogde functie die coffeeshops daarin al vele jaren vervullen. De vraag of coffeeshopbezoekers in Rotterdam een relevante doelgroep voor preventie zijn, kan dan ook niet zondermeer bevestigend worden beantwoord. Er zijn wel aanwijzingen voor riskant gebruik onder bezoekers van coffeeshops op basis van gegevens van elders. In 2001 zijn in Amsterdam 230 coffeeshopbezoekers bevraagd (gemiddelde leeftijd 27 jr., 65% is man). Tweederde van deze groep bezoekers gebruikte dagelijks cannabis, éénderde bleek afhankelijk. Eénvijfde van de ondervraagden zei problemen te hebben door het gebruik. De helft van de bezoekers gaf aan te willen minderen met cannabisgebruik.¹⁸

In 2003 is in vijf gemeenten (Amsterdam, Den Haag, Almere, Leeuwarden en Maastricht) een veldonderzoek verricht onder 419 coffeeshopbezoekers (gem. leeftijd 28 jr., 79% man). Vergelijkbaar met het Amsterdamse onderzoek gebruikte tweederde van deze groep dagelijks, was iets minder dan eenderde afhankelijk (29%) en heeft de helft recentelijk geprobeerd te minderen met blowen.¹⁹

Bovengenoemde veldonderzoeken wijzen op de aanwezigheid in coffeeshops van een relevante doelgroep voor preventie. De verwachting is dat Rotterdamse coffeeshopbezoekers wat betreft kenmerken en risicogedrag niet substantieel zullen afwijken van de hiervoor beschreven coffeeshopbezoekers. Om dit bevestigd te krijgen zijn in het evaluatieonderzoek bij dit project enkele vragen opgenomen die daar meer inzicht in moeten bieden. De uitkomsten van het bezoekersonderzoek staan vermeld in paragraaf 3.5 van dit rapport.

2.3 Preventiestrategie

Zoals hiervoor vermeld is bij de ontwikkeling van de preventiestrategie uitgegaan van de benadering zoals deze is uiteengezet door het Steun-&Informatiepunt Drugs & Veiligheid (zie 1.3). Een belangrijk kenmerk van de strategie is dat exploitanten en het personeel van coffeeshops zelf de voorlichting aan bezoekers ter hand nemen, waarbij zij ondersteuning krijgen in de vorm van training en voorlichtingsmaterialen.

De achterliggende gedachte hierbij is dat voorlichting en preventie aan bezoekers op deze wijze beter beklift dan een door externe professionals uitgevoerde voorlichtingscampagne. Bijkomend voordeel is dat personeel in beginsel altijd in de coffeeshop aanwezig is (in tegenstelling tot externe deskundigen), zodat bezoekers die worden 'getriggerd' door het voorlichtingsmateriaal de kans hebben om aanvullende informatie te verkrijgen bij het personeel. De vooronderstellingen bij de gekozen preventiestrategie is dat *coffeeshopexploitanten* bereid zijn hun medewerking aan het project te verlenen, ofwel dat er voldoende draagvlak is om het voorlichtingsaanbod in de eigen coffeeshop te professionaliseren. Daarnaast zal ook in het project moeten blijken of het *personeel* van de coffeeshops dusdanig geschoold kan worden, dat ook daadwerkelijk sprake is van een toename van kennis en vaardigheden. Met andere woorden, leidt een cursus deskundigheidsbevordering ook daadwerkelijk tot meer deskundigheid bij het personeel.

Samengevat, de pijlers van de preventiestrategie zijn netwerkontwikkeling en samenwerking (tussen coffeeshopbranche, gemeente en verslavingszorg), een aanbod van voorlichtingsmateriaal voor coffeeshopbezoekers en een cursus deskundigheidsbevordering voor het personeel van coffeeshops. Uit het evaluatieonderzoek zal blijken of deze strategie heeft geleid tot een professioneel voorlichtingsaanbod.

¹⁶ Nationale Drugs Monitor 2006, Utrecht, Trimbos Instituut, 2007

¹⁷ Wits c.s., Als je alleen blowt, is niet leuk man! Rotterdam, IVO, 1999

¹⁸ Jellinek, Antenne 2001 (bericht op website www.jellinek.nl)

¹⁹ Korf c.s., Sterke Wiet. Amsterdam, 2004

3 Rapportage over de uitgevoerde activiteiten

3.1 Samenwerking en consensusvorming

Een van de uitgangspunten van het project is de samenwerking tussen gemeente, branche en verslavingszorg. Voor dit doel is de werkgroep Preventie in Rotterdamse Coffeeshops ingesteld, bestaande uit medewerkers van de GGD Rotterdam-Rijnmond, Bouman GGZ (afd. Preventie) en de branche-organisatie Vereniging Rotterdamse Coffeshop Ondernemers V.R.C.O.

De werkgroep is gedurende de looptijd van het project periodiek bijeen gekomen (om de twee tot vier weken).

De werkgroep heeft zich in eerste instantie toegespitst op het vormen van een werkbaar samenwerkingsverband tussen gemeente, branche en professionals. In de werkgroep is het projectplan geaccordeerd en op onderdelen verder uitgewerkt. Besproken is waaruit een professioneel voorlichtings-aanbod dient te bestaan en hoe dit moet worden bereikt. Ook zijn in een vroeg stadium bezoeken afgelegd aan 16 coffeeshops en is gesproken met de betreffende exploitanten over hun ervaringen en meningen over voorlichting en preventie. De meeste exploitanten bleken een positieve houding te hebben ten aanzien van preventie, maar gaven er binnen de eigen coffeeshop weinig tot geen aandacht aan. Daarnaast heeft de werkgroep (landelijk) beschikbare voorlichtingsmaterialen en cursussen voor personeel geïnventariseerd en beoordeeld, op basis waarvan is geconcludeerd dat de Rotterdamse coffeeshops het meest gebaat zijn bij de ontwikkeling van een nieuw voorlichtings- en cursusaanbod.

Bij de uitwerking van de aanpak is gekozen voor een brede en integrale benadering van voorlichting en preventie. Centraal staan het voorkomen van risico's en het bevorderen van verantwoord gebruik. Naast gezondheid en verslaving spelen daarbij ook wet- en regelgeving, beroepsethiek, warenkennis en kennis over de ontstaansgeschiedenis van coffeeshops een rol. Exploitanten en beherend personeel vormen de intermediairs naar de coffeeshopbezoekers. De werkgroep heeft geprobeerd de branche te stimuleren en te ondersteunen bij het vervullen van deze rol. Achterliggende veronderstelling is dat het bereik en de effectiviteit van de voorlichting en preventie gebaat zijn bij een actieve en positieve taakopvatting van het personeel. Het aanbod dient daarom relevant en uitvoerbaar te zijn binnen de coffeeshopsetting. Na de consensusvorming over de te voeren aanpak heeft de werkgroep zelf de ontwikkeling van het ondersteuningsaanbod voor de coffeeshops vorm gegeven. Ook heeft de werkgroep de verspreiding van het voorlichtingsmateriaal en de organisatie van de cursussen ter hand genomen.

Halverwege de uitvoering van het project (zomer 2007) heeft de burgemeester van Rotterdam besloten het coffeeshopbeleid aan te scherpen. Met name de aangekondigde sluiting van 27 coffeeshops in de nabijheid van scholen was voor de exploitanten in de werkgroep reden om de deelname aan de werkgroep (tijdelijk) op te schorten. Medio oktober 2007 hebben de exploitanten hun werkzaamheden binnen de werkgroep weer hervat.

Een andere maatregel in het nieuwe gemeentelijke beleid is de plicht tot preventiecertificering van personeelsleden of exploitanten die meer dan 2 dagen per week in de coffeeshop werkzaam zijn. Het personeel dient de cursus te volgen. Vanaf 1 juni 2009 wordt deze opleidingseis onderdeel van de aanvraagprocedure ter verkrijging of verlenging van een exploitatievergunning.

De resultaten samengevat, het project heeft er toe geleid dat:

- Een effectief en praktisch functionerend samenwerkingsverband is ontstaan tussen gemeente, branche en verslavingszorg op het terrein van preventie;
- In het samenwerkingsverband consensus is ontstaan over de te voeren preventiestrategie;
- In de branche draagvlak bestaat voor preventie in coffeeshops.

3.2 Ontwikkeling van voorlichtingsmateriaal

De inventarisatie van reeds bestaande materialen leidde tot de conclusie dat er geen ‘goed’ voorlichtingsmateriaal beschikbaar is dat geschikt is voor verdere verspreiding via coffeeshops. De werkgroep heeft om die reden de ontwikkeling van nieuwe materialen zelf ter hand genomen. Doelgroep van het voorlichtingsmateriaal zijn actuele cannabisgebruikers die bezoeker zijn van de Rotterdamse coffeeshops. De informatie is gericht op het bevorderen van verantwoord cannabisgebruik en het tegengaan van risico’s bij dit gebruik.

Bij de ontwikkeling van het voorlichtingsmateriaal is gekozen voor een herkenbaar en modern vormgegeven voorlichtingspakket met de slogan “cannabis – het moet wel leuk blijven”. Het materiaal bestaat uit een samenhangend pakket van verschillende items die op elkaar aansluiten, te weten posters, een tippenboekje, een folder, briefkaarten en een display.

Uitgangspunten bij de ontwikkeling van het voorlichtingsmateriaal

- Voor een optimale informatieoverdracht is het van belang om qua informatie, tekst (stijl) en vormgeving rekening te houden met de wensen, ideeën en beleving van coffeeshopbezoekers;
- Tekststijl die alleen maar geboden en verboden voorschrijft, vinden gebruikers irritant;
- Pakkende slogans en tips moeten bezoekers/gebruikers ‘triggeren’ om op zoek te gaan naar meer informatie over de risico’s van cannabisgebruik;
- Op de belangrijkste vragen van gebruikers dienen de juiste antwoorden standaard beschikbaar te zijn via het aangeboden materiaal.;
- Een combinatie van materialen versterkt de kracht van de informatieoverdracht. Een aansprekende poster en mooi vormgegeven tippenboekje worden veel eerder ter hand genomen, gebruikt en gelezen, dan een folder met alleen maar tekst;
- De informatiebehoefte bij bezoekers die door het materiaal wordt opgeroepen moet adequaat kunnen worden beantwoord door het beherend personeel (die hiervoor worden toegerust via de cursus). Ook moet er een vermelding zijn naar de Drugsinfolijn van het Trimbos-instituut.

De voorlichtingsmaterialen

- a. *Posters*, in drie kleuren en met verschillende slogans. Coffeeshops hangen de posters op (met de afbeelding naar binnen) om zo bij bezoekers de aandacht te vestigen op de tippenboekjes en de folders;
- b. Het *tippenboekje*. Het boekje bevat 17 blaadjes met zogenaamde tippen (te gebruiken als filtertip voor een joint). Op elk blaadje van het boekje staat een ‘one-liner’ (een tip of weetje), die wordt uitgelegd in de bijbehorende folder. Uit eerdere ervaringen is gebleken dat bezoekers een tippenboekje als een aansprekende informatiedrager beschouwen, die inspeelt op de beleving van de doelgroep en de context van de coffeeshop. Coffeeshop die dit wensen kunnen in het tippenboekje een eigen logo of adres plaatsen;
- c. De *folder*, die aansluit bij het tippenboekje. De folder bevat meer tekst en is gericht op mensen die meer willen weten over de achtergrond van de tips in het boekje;
- d. *Briefkaarten* (in drie kleuren met verschillende slogans). De kaarten versterken de aantrekkelijkheid en presentatie van het tippenboekje en de folder;
- e. De *display* (of folder-houder) zorgt ervoor dat de tippenboekjes en folders weinig ruimte innemen en draagt bij aan een zichtbare en professionele presentatie van het materiaal.

3.3 Verspreiding van voorlichtingsmateriaal via coffeeshops

In oktober 2007 hebben de 62 coffeeshops in Rotterdam bericht ontvangen van het ontwikkelde materiaal, waarna de pakketten met materialen²⁰ door een bezorger bij de coffeeshops is aangeboden. Met uitzondering van twee gesloten coffeeshops hebben alle overige 60 coffeeshops een pakket met voorlichtingsmateriaal aangeboden gekregen en in ontvangst genomen. Tussen november 2007 en januari 2008 zijn deze coffeeshops bezocht door de aan het project verbonden veldwerker, met als doel een check op het feitelijk gebruik van de materialen (zoals het toezien op een juiste plaatsing van de posters en het opnemen van eventuele nabestellingen) en als nevendoeel het bevorderen van een directe communicatie met exploitanten en personeel van de coffeeshops. Ook is erop toegezien dat het voorlichtingsmateriaal strikt binnen de setting van de coffeeshop wordt verspreid. Er zijn in dit verband geen aanwijzingen dat het voorlichtingsmateriaal buiten de coffeeshops is verspreid.

In het kader van het begeleidende evaluatieonderzoek is met behulp van een registratieformulier de verspreiding van het materiaal bij 59 van de 60 deelnemende coffeeshops in beeld gebracht (één coffeeshop weigerde medewerking). Daarbij is door middel van observaties en interviews met de aanwezige exploitanten en/of beheerders informatie verzameld over de aanwezigheid en wijze van presentatie van het voorlichtingsmateriaal, het oordeel van de eigenaren of het beherend personeel van de coffeeshops over het voorlichtingsmateriaal en de afname van het materiaal door bezoekers.

Hier volgen de belangrijkste bevindingen met betrekking tot de verspreiding van het materiaal:

- Alle 60 coffeeshops hebben het door de werkgroep aangeboden voorlichtingsmateriaal geaccepteerd
- De meeste eigenaren en beheerders beoordelen het materiaal als goed;
- De meeste eigenaren en beheerders van de Rotterdamse coffeeshops zijn bereid om het voorlichtingsmateriaal aan te bieden aan de bezoekers van de eigen coffeeshop;
- Bij de rondgang is in de meerderheid van de coffeeshops het materiaal zichtbaar aanwezig;
- In praktisch alle Rotterdamse coffeeshops is het voorlichtingsmateriaal onder bezoekers verspreid.

Enkele specifieke bevindingen uit de bezoekeronderzoek aan de 59 coffeeshops

- Het voorlichtingsmateriaal wordt door de Coffeeshophouders dan wel het beherend personeel overwegend als goed gewaardeerd. De percentages lopen uiteen van 55% (voor de posters) tot 67% (tippenboekje);
- Het overgrote deel van de coffeeshophouders (86%) zegt dat het voorlichtingsmateriaal onder zijn bezoekers is verspreid of door zijn bezoekers is meegenomen;
- Ook geeft een grote meerderheid (90%) de tippenboekje gratis mee, veelal *vanachter* de balie. Geen enkele coffeeshophouder heeft zijn logo op naam op de binnenzijden van de tippenboekjes laten zetten;
- Het tippenboekje is het meest door de bezoekers af- of meegenomen. Tweederde van de coffeeshophouders rapporteert een grote afname van het tippenboekje.
- In de meeste coffeeshops zijn folders (73%), briefkaarten (68%) en display (71%) zichtbaar aanwezig;
- In coffeeshops waarvan het personeel heeft deelgenomen aan de cursus zijn de folder en de briefkaarten (significant) vaker zichtbaarder aanwezig dan in coffeeshops zonder personeel dat de cursus heeft gevolgd;
- De poster(s) en het tippenboekje zijn minder vaak zichtbaar aanwezig dan het overige materiaal:
 - in ruim de helft van de coffeeshops (54%) zijn één of meerdere posters aangetroffen;
 - het tippenboekje is in minder dan een derde van de coffeeshops (29%) zichtbaar aanwezig;
- het tippenboekje is minder zichtbaar aanwezig in de coffeeshops, omdat het personeel in de regel het tippenboekje *vanachter* de toonbank - bij verkoop van zijn producten - aan de klant meegeeft;
- de posters zijn in verhouding met het overige voorlichtingsmateriaal minder zichtbaar aanwezig, omdat de eigenaar om verschillende redenen de posters *niet wenst op te hangen* in zijn coffeeshop;
- de belangrijkste reden voor het niet zichtbaar aantreffen van het overig materiaal in de coffeeshop is volgens de coffeeshophouder/beheerders dat 'het materiaal reeds op is';

²⁰ Alle coffeeshops hebben een pakket met voorlichtingsmateriaal ontvangen, bestaande uit 3 posters, 100 folders, 200 tippenboekjes, 120 ansichtkaarten, een display, een brief met een instructie en een nabestelformulier

3.4 Cursus deskundigheidsbevordering

De werkgroep Preventie in Rotterdamse Coffeeshops heeft de tweedaagse cursus 'Deskundigheidsbevordering voor beherend coffeeshoppersoneel' ontwikkeld. De cursus is in december 2006 (als pilot) en van oktober 2007 tot en met januari 2008 aangeboden aan alle Rotterdamse coffeeshops.

Opzet van de cursus

Organisatie: De cursus is ontwikkeld en aangeboden door de werkgroep Preventie in Rotterdamse Coffeeshops. De werkgroep bestaat uit vertegenwoordigers van de GGD Rijnmond, de V.R.C.O. en Bouman GGZ. De afdeling preventie van Bouman GGZ is inhoudelijk eindverantwoordelijk voor de cursus. Medewerkers van de Directie Veiligheid van de gemeente, exploitanten van de V.R.C.O en een externe deskundige uit de coffeeshopbranche zijn op onderdelen verantwoordelijk voor inhoudelijke bijdragen op onderdelen van de cursus. De V.R.C.O. is verantwoordelijk voor de werving van cursisten.

Inhoud: Kennis over cannabis, wetgeving en beleid, beroepsethiek en verkoopvaardigheden, kennis over gebruik en verslaving, het gebruik van voorlichtingsmaterialen en eerste hulp bij cannabisgebruik.

Tijdsduur: De cursus bestaat uit 2 dagen van 5,5 uur per dag.

Certificering: Na deelname aan beide cursusedagen ontvangen de cursisten een certificaat. Voor het verkrijgen van het certificaat zijn deelnemers niet inhoudelijk getoetst.

Kosten: Voor de cursisten is deelname aan de cursus in de projectperiode gratis.

- In totaal hebben 136 medewerkers (waaronder exploitanten) van 45 verschillende coffeeshops aan de volledige cursus van twee dagen deelgenomen.
Het betrof 26 cursisten in 2006 en 110 cursisten in 2007/2008.

Om een uitspraak te kunnen doen over de waardering voor en het effect van de cursus zijn de cursisten uit 2007/2008 geïnterviewd direct voor (Nulmeting, n=87) en direct na afloop van de cursus (Nameting, n=93). Vervolgens zijn cursisten geïnterviewd over hun ervaring met de opgedane kennis en vaardigheden in het dagelijkse werk in de coffeeshop (2^e Nameting, n=51).

Uit het onderzoek onder de cursisten blijkt dat:

- De meeste respondenten deelnemen aan de cursus omdat zij zich hiertoe verplicht voelen;
- De cursisten na afloop van de cursus veel waardering hebben voor de inhoud en relevantie van de cursus;
- De cursus een positief effect heeft op kennis, houding en vaardigheden van de cursisten;
- Ook enkele maanden na de cursus de meeste cursisten een positief effect van de cursus ervaren in het dagelijkse werk in de coffeeshop.
- De meeste cursisten na de cursus vaker met klanten praten over cannabisgebruik en klanten doorverwijzen naar de hulpverlening

Specifieke bevindingen uit het onderzoek onder deelnemers aan de cursus

- De cursisten noemen de volgende redenen om aan de cursus deel te nemen:
 1. ik verwacht dat de gemeente Rotterdam deelname aan deze cursus gaat verplichten (39%);
 2. ik wil meer weten over problematisch cannabisgebruik (37%);
 3. ik word door mijn baas naar deze cursus gestuurd (37%);
- De cursus wordt hoog gewaardeerd. Meer dan de helft van de cursisten (57%) waardeert de cursus met een rapportcijfer 8 of hoger. Het gemiddelde rapportcijfer is een **7,79** hetgeen een verbetering is ten opzichte van het rapportcijfer (**7,4**) voor de pilot cursus van december 2006. Geen enkele cursist heeft een onvoldoende voor de cursus gegeven;
- Negentien van de tien cursisten geeft een 'voldoende tot goed' voor de verschillende onderdelen van de cursus. Praktisch alle geïnterviewde cursisten vonden de cursus zinvol of heel zinvol (97%). Geen van de cursisten heeft voor enig onderdeel van de cursus een onvoldoende gegeven;
- De meeste cursisten zijn zelf van mening dat de cursus een positief effect heeft gehad op hun kennis (79%), hun vaardigheden als beheerder/eigenaar (75%), de bereidheid voor het aanbieden van voorlichtingsmateriaal bij bezoekers (62%), de bereidheid om persoonlijke voorlichting aan bezoekers te geven (59%) en de bereidheid om probleemgebruikers door te verwijzen naar de hulpverlening (61,5%);
- Uit een vergelijking van voormeting en nameting blijkt dat het kennisniveau onder de cursisten is toegenomen; de cursisten geven (significant) vaker 'goed/voldoende beantwoording' in nameting dan nulmeting;
- Wat betreft de houding en opvattingen van de cursisten heeft de cursus niet geleid tot grote veranderingen bij de cursisten.. Significant is de verandering van de mening van de cursisten dat het belangrijk is om een bijdrage te leveren aan het voorkomen van problematisch cannabisgebruik (91% t.o.v. 75% in de voormeting). Bij de meeste stellingen zijn de cursisten zeer uitgesproken en eensgezind, zowel bij de voormeting als de nameting. De algehele trend is dat de cursisten positief staan ten opzichte van preventie in coffeeshops;
- Uit de vergelijking tussen nulmeting en nameting blijkt geen grote verandering te zijn opgetreden met betrekking tot vaardigheden van de cursisten. Er is wel een significante toename van het aantal cursisten dat zegt te weten hoe te handelen wanneer iemand onwel wordt in coffeeshop (24% versus 11% in de voormeting);
- Een aantal cursisten (n=51) is enkele maanden na de cursus nogmaals geïnterviewd. Van deze cursisten zegt meer dan de helft (57%) dat zij ook in het dagelijkse werk in de coffeeshop veel of heel veel aan de cursus heeft gehad;
- Met betrekking tot het effect in de praktijk van de in de cursus opgedane kennis en vaardigheden zeggen de meeste cursisten dat zij nu makkelijker voorlichting geven over het (juiste) gebruik van cannabis (82%) en dat zij vaker advies of voorlichting geven (78%). Iets meer dan de helft van de cursisten zegt dat zij in de maanden na de cursus vaker iemand hulp aanbieden of naar de hulpverlening verwijzen (54%) Ook zeggen de meeste cursisten dat zij in de periode na de cursus vaker met klanten praten over cannabisgebruik (75%).

3.5 Bezoekers van coffeeshops: bereik en waardering van het preventie-aanbod

Om het bereik van en de waardering voor het preventie-aanbod onder bezoekers vast te stellen zijn enkele maanden na afloop van de cursus en verspreiding van het voorlichtingsmateriaal alle Rotterdamse coffeeshops bezocht om bezoekers te interviewen. In totaal zijn 434 bezoekers in 51 coffeeshops op verschillende dagen van de week geïnterviewd. In 8 coffeeshops zijn geen bezoekers geïnterviewd, omdat er op het moment van aanwezigheid van de interviewers geen bezoekers aanwezig waren. In één coffeeshop weigerde het personeel mee te werken aan het onderzoek.

Naast vragen over bereik en waardering van het preventie-aanbod zijn de bezoekers ook gevraagd om informatie te geven over het eigen cannabisgebruik en het ervaren van problemen door cannabis.

Wat betreft het cannabisgebruik van de onderzochte bezoekerspopulatie is gebleken dat de meeste bezoekers dagelijks cannabis gebruiken en wel eens hebben geprobeerd te stoppen of sterk te minderen met cannabisgebruik vanwege problemen. Een op de vier bezoekers geeft aan dat zij recentelijk (in de afgelopen maanden) op een of meer terreinen problemen hebben gehad door het gebruik van cannabis. Verder valt op dat bijna een kwart van de bezoekers in de afgelopen maanden een of meer problemen door cannabis heeft gehad. Wat betreft achtergrond- en gedragskenmerken komen de geïnterviewde coffeeshopbezoekers in belangrijke mate overeen met de door Korf c.s. onderzochte populatie van coffeeshopbezoekers in Amsterdam, Den Haag, Almere, Leeuwarden en Maastricht.

Bevindingen uit het onderzoek onder de coffeeshopbezoekers :

- De meeste bezoekers hebben het voorlichtingsmateriaal gezien (65%) en weten waar het materiaal over gaat (61%);
- De meeste bezoekers vinden de verspreide voorlichtingsmaterialen zinvol (80%);
- Een kwart van de bezoekers in de afgelopen drie maanden met het personeel van coffeeshops heeft gesproken over de risico's van cannabisgebruik.
- Via de coffeeshops een groep van relatief jonge en frequent gebruikende cannabisgebruikers kan worden bereikt met voorlichting en preventie;

Specifieke bevindingen uit het onderzoek onder bezoekers

- De geïnterviewde coffeeshopbezoekers waren voornamelijk mannen (87%). De helft van de geïnterviewde bezoekers is jonger dan 27 jaar (en ouder dan 17). Bezoekers jonger dan 18 jaar zijn niet aangetroffen;
- De meeste bezoekers zeggen dat zij een of meerdere materialen uit het verspreide pakket wel eens hebben gezien (65%). Van de bezoekers die het materiaal hebben gezien hebben de meesten het materiaal ook meegenomen (59%). Dit geldt met name voor het tippenboekje en de folder. De briefkaarten zijn door aanmerkelijk minder bezoekers meegenomen;
- Van de bezoekers die het materiaal hebben gezien of hebben meegenomen weet het merendeel waar de informatie over gaat (resp. 71% en 80%);
- Het merendeel van de bezoekers vindt de verspreiding van het voorlichtingsmateriaal zinvol (80%). Iets minder dan de helft van de bezoekers vindt het materiaal ook zinvol voor zichzelf (38%);
- De meeste geïnterviewde bezoekers gebruiken dagelijks cannabis (72%). In de jongste leeftijdscategorie bezoekers (18-21 jr.) komt dagelijks gebruik iets vaker voor dan onder de oudste categorie bezoekers (> 35 jr.) (74% versus 68%). Mannen gebruiken vaker dagelijks cannabis dan vrouwen (74% versus 59%);
- Aan de bezoekers is gevraagd of zij in de afgelopen maanden lichamelijke of psychische problemen hebben gehad of problemen in de relatiesfeer (met ouders, partner, op het werk en op school). Een niet onaanzienlijke minderheid van de bezoekers zegt op een of meer van deze terreinen problemen te hebben door cannabisgebruik (23%). Een op de tien geïnterviewden heeft meervoudige problemen. Dagelijkse gebruikers noemen vaker één of meer problemen dan niet-dagelijkse gebruikers;
- Onder de jongste bezoekers (18-21 jr.) worden relatief vaak problemen genoemd op school of werk (19%) en met hun ouders (13%);
- Drie op de vier bezoekers hebben vanwege problemen wel eens geprobeerd te stoppen of sterk te minderen met het gebruik van cannabis (75%).
- Een op de vier bezoekers zegt dat zij in de afgelopen drie maanden met het personeel van de coffeeshop gesproken hebben over de risico's van cannabisgebruik (25%).

4 Conclusies

Op basis van de voorliggende rapportage kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- Het project heeft aangetoond dat een effectief en praktisch functionerend samenwerkingsverband tussen gemeente, branche en verslavingszorg op het terrein van preventie goed mogelijk is. De samenwerking binnen het project heeft geleid tot consensus over en draagvlak voor de preventiestrategie, en vormde de basis voor de ontwikkeling en uitvoering van diverse preventie-activiteiten.
- Er is een samenhangend pakket van voorlichtingsmateriaal ontwikkeld (posters, folders, tippenboekjes, ansichtkaarten en displays), dat beschikbaar is gesteld aan 60 van de 62 coffeeshops in Rotterdam. Alle coffeeshops hebben het materiaal in ontvangst genomen. In bijna 9 op de 10 coffeeshops is het materiaal daadwerkelijk onder bezoekers verspreid. De meeste coffeeshopexploitanten en beherend personeelsleden beoordelen het voorlichtingsmateriaal als goed.
- Er is een tweedaagse cursus deskundigheidsbevordering voor beherend coffeeshoppersoneel ontwikkeld. De cursus is gevolgd door 136 beherende medewerkers. Van de 62 coffeeshops beschikken inmiddels 45 coffeeshops over minimaal een medewerker, die de cursus deskundigheidsbevordering heeft gevolgd. De cursisten hebben de cursus als goed tot zeer goed gewaardeerd en hebben van de cursus een positief effect ervaren op hun kennis, vaardigheden en houding. Na de cursus, in de dagelijkse praktijk van de coffeeshop, blijkt dit effect nog steeds te bestaan.
- Ongeveer twee op de drie bezoekers van Rotterdamse coffeeshops heeft kennis genomen van de ontwikkelde voorlichtingsmaterialen en weet waar het materiaal over gaat. De meeste bezoekers van coffeeshops vinden het zinvol dat het voorlichtingsmateriaal is verspreid.
- Cannabisgebruikers, die dagelijks gebruiken en problemen hebben door cannabis, worden via de coffeeshops bereikt met hulp en advies. Ruim de helft van de cursisten zegt dat zij na de cursus vaker iemand hulp aanbieden of doorverwijzen naar de hulpverlening. Na afloop van het project heeft een op de vier bezoekers recentelijk met personeel van de coffeeshop gesproken over de risico's van cannabisgebruik.
- Met ingang van 1 juni 2009 dienen in Rotterdam alle coffeeshops te beschikken over gecertificeerd personeel, dat in staat is om goede voorlichting te geven. De projectresultaten en onderzoeksbevindingen geven aan dat deze maatregel relevant en uitvoerbaar is.

Met het project was beoogd dat na afloop van het project alle coffeeshops in Rotterdam beschikken over een professioneel voorlichtingsaanbod. Resumerend kan worden geconcludeerd dat dit resultaat voor een belangrijk deel is behaald. Een minderheid van de coffeeshops beschikt nog niet over gecertificeerd personeel, maar naar verwachting zullen bij een vervolgaanbod ook deze coffeeshops hun personeel voor de cursus aanmelden.

Bezoekers van coffeeshops vormen een relevante doelgroep voor het beleid gericht op risicoreductie, vroegsignalering en doorgeleiding naar de professionele hulpverlening. Het aantal cannabisgebruikers dat vanwege problemen met cannabis hulp zoekt bij de verslavingszorg neemt jaarlijks toe. Het project en de evaluatie hebben aangetoond dat (toekomstige) probleemgebruikers via de coffeeshops kunnen worden bereikt. Er zijn sterke aanwijzingen dat door het project risico's van cannabis beter bespreekbaar zijn geworden en dat cannabisgebruikers met problemen vaker hulp krijgen van personeel, dan wel worden doorverwezen naar de hulpverlening. Door de beperkte opzet van het evaluatie-onderzoek kon echter niet worden vastgesteld of bezoekers ook feitelijk hun gedrag hebben veranderd door het voorlichtingsaanbod. Ook is niet vastgesteld of bezoekers met problemen daadwerkelijk baat hebben bij het project en of de toename van aanmeldingen bij de verslavingszorg het resultaat is geweest van het project. Nader onderzoek zal dit moeten vaststellen.

Aan de basis van het projectresultaat ligt het ontstane samenwerkingsverband tussen gemeente, verslavingszorg en coffeeshopbranche. Door deze samenwerking is voor het preventiebeleid een goede mix van professionaliteit, draagvlak en beleidsinbedding gerealiseerd. Mits gecontinueerd en verankerd in het reguliere beleid, biedt dit goede mogelijkheden om in de komende jaren de preventie in coffeeshops te bestendigen.

Verder geven de bevindingen aanleiding om op een aantal onderdelen het preventie-aanbod te verdiepen. Het certificaat voor cursisten zou aan betekenis winnen wanneer cursisten worden getoetst op een minimaal niveau van kennis en vaardigheden. Daarnaast zijn enkele specifieke risicogroepen onder de bezoekers van coffeeshops te benoemen, die nu onvoldoende met preventie worden bereikt (zoals buitenlandse bezoekers) of die vanwege het risicodrag met aanvullende acties gericht op hulp kunnen worden benaderd.

5 Aanbevelingen

Het Project Preventie in Rotterdamse Coffeeshops is medio februari 2008 beëindigd. Op basis van de projectresultaten en de bevindingen uit het evaluatieonderzoek wordt aanbevolen een vervolg te geven aan het project door het preventieaanbod te continueren, te verdiepen en te verankeren in het beleid.

In concreto worden de volgende aanbevelingen gedaan:

- 1 **Continuering** van het basisaanbod preventie in Rotterdamse coffeeshops, door:
 - 1.1 Herdruk van folders en tippenboekjes en (na-)levering aan de coffeeshops.
 - 1.2 Voortzetting van de cursussen voor coffeeshoppersoneel, dat nog niet is getraind. Het betreft de organisatie van 6 cursussen in 2008 en (indien nog nodig) 3 cursussen in het voorjaar van 2009.
- 2 **Verdieping** van de preventie in coffeeshops, door:
 - 2.1 Na te gaan op welke wijze de cursus voor personeel kwalitatief kan worden verbeterd.
 - 2.2 Voor coffeeshopbezoekers die verhoogd risico lopen aanvullende preventie-initiatieven te ontwikkelen. Dit betreft:
 - * bezoekers, die frequent en overmatig cannabis gebruiken,
 - * jonge en veelal onervaren cannabisgebruikers
 - * buitenlandse (toeristische) bezoekers van coffeeshops
 - 2.3 Door middel van onderzoek vaststellen in welke mate en door welke factoren de preventie daadwerkelijk leidt tot gedragsverandering bij bezoekers en personeel.
- 3 **Verankering** van het ontwikkelde preventie-aanbod vanaf 1 juni 2009, door:
 - 3.1 Het opstellen van nadere richtlijnen en procedures met betrekking tot handhaving, financiering en periodieke evaluatie van het preventie-aanbod in coffeeshops.
 - 3.2 Te onderzoeken op welke wijze de samenwerking tussen gemeente, verslavingszorg en branche binnen het reguliere beleidskader voorgezet kan worden.

BIJLAGE

Rapportage evaluatie-onderzoek

Inhoudsopgave

1. Verspreiding voorlichtingsmateriaal via coffeeshops

- 1.1 Inleiding
- 1.2 Zichtbare aanwezigheid van voorlichtingsmateriaal in coffeeshops
- 1.3 Presentatie voorlichtingsmateriaal in coffeeshops
- 1.4 Oordeel voorlichtingsmateriaal door eigenaren en personeel coffeeshops
- 1.5 Verspreiding en afname van voorlichtingsmateriaal onder bezoekers van coffeeshops

2. Over de cursus “deskundigheidsbevordering Rotterdamse coffeshopmedewerkers”

- 2.1 Inleiding
- 2.2 Deelname Cursus
 - 2.2.1 Achtergrondkenmerken geïnterviewde cursisten
 - 2.2.2 Reden voor deelname cursus
- 2.3 Waardering cursus en cursusonderdelen
 - 2.3.1 Rapportcijfer cursus
 - 2.3.2 Oordeel over verschillende onderdelen van de cursus
 - 2.3.3 Oordeel over zinvolheid cursus
- 2.4 Effecten van de cursus
 - 2.4.1 Eigen inschatting cursisten
 - 2.4.2 Veranderingen in kennis
 - 2.4.3 Veranderingen in houding en opvatting
 - 2.4.4 Veranderingen in vaardigheden
- 2.5 Cursus in de praktijk
 - 2.5.1 Inleiding
 - 2.5.2 Oordeel over nut cursus in dagelijkse praktijk coffeeshops
 - 2.5.3 Effecten van cursus in dagelijkse praktijk coffeeshops

3. Over de bezoekers van de Rotterdamse coffeeshops

- 3.1 Inleiding
- 3.2 Voorlichtingsmateriaal gezien
- 3.3 Voorlichtingsmateriaal meegenomen
- 3.4 Bekendheid boodschap voorlichtingsmateriaal
- 3.5 Voorlichtingsmateriaal zinvol
- 3.6 Gebruik cannabis en problemen bij gebruik
- 3.7 Reactie op gebruik

1. Verspreiding voorlichtingsmateriaal via coffeeshops

1.1. Inleiding

In oktober 2007 hebben 60 van de 62 coffeeshops in Rotterdam het voorlichtingsmateriaal in ontvangst genomen. Twee coffeeshops waren gesloten.

Een tweede rondgang tussen november/ 2007 en januari 2008 betrof een check-up en inventarisatie van het voorlichtingsmateriaal in de coffeeshops die het materiaal hebben ontvangen. Dit gaf een respons van 59 (van de 60) coffeeshops; een bijna 100%-respons. Met behulp van een registratieformulier is per coffeeshop de stand van zaken in beeld gebracht. Daarbij is o.a. belangrijke informatie verkregen over óf en hóe het voorlichtingsmateriaal wordt gepresenteerd in de coffeeshops; wat het oordeel van de eigenaren of het beherend personeel van de coffeeshops is over het voorlichtingsmateriaal etc.

1.2. Zichtbare aanwezigheid van voorlichtingsmateriaal in coffeeshops

Van het voorlichtingsmateriaal zijn de folders, briefkaarten en het display in ongeveer 70% van de Rotterdamse Coffeeshops zichtbaar aanwezig tijdens rondgang. De poster(s) en het tippenboekje zijn minder vaak zichtbaar aanwezig dan het overige materiaal. Tijdens rondgang is:

- in ruim de helft van de coffeeshops (54%) één of meerdere posters aangetroffen;
- de zichtbare aanwezigheid van het tippenboekje is in iets minder dan een derde van de coffeeshops (29%) vastgesteld.

Tabel 1: zichtbare aanwezigheid voorlichtingsmateriaal in coffeeshop

	Ja; zichtbaar aanwezig
• Posters:	54%
• Briefkaarten	68%
• Folder	73%
• Tippenboekje	29%
• Display	71%

n = 59 coffeeshops/check-up. Zie voor exacte percentages en aantallen 'wel/niet zichtbaar' tabel 1A hieronder.

Aan eigenaren en personeel van de coffeeshops – hierna te noemen: CShouders - is gevraagd naar de reden waarom het materiaal niet zichtbaar in de coffeeshops aanwezig is. Voor elk (soort) voorlichtingsmateriaal is de voornaamste reden vastgesteld.

Tabel 2: reden waarom materiaal niet zichtbaar is in coffeeshops

	Reden waarom materiaal niet zichtbaar is in coffeeshops				Totaal
	Materiaal is (al) op	Niet zichtbaar; achter balie	Andere reden (baas wil het niet)	Weet niet/ geen antwoord	
• Posters	2		14	11	27 (100%)
• Briefkaarten	7		6	6	19 (100%)
• Folder	7		6	3	16 (100%)
• Tippenboekje	3	32	4	3	42 (100%)
• Display	2		6	9	17 (100%)

Samenvattend zijn de belangrijkste redenen: (zie verder tabel 2 hierboven)

- het tippenboekje is minder zichtbaar aanwezig in de coffeeshops, omdat de eigenaar of beheerder het tippenboekje in de meeste gevallen *vanachter* de toonbank - bij verkoop van zijn produkten – te voorschijn haalt en het de klant meegeeft;
- de posters zijn in verhouding met het overige voorlichtingsmateriaal minder zichtbaar aanwezig in de coffeeshops, omdat de eigenaar om verschillende redenen de posters *niet wenst op te hangen* in zijn coffeeshop;
- voor het overige voorlichtingsmateriaal, dat bij de rondgang niet zichtbaar in de coffeeshop werd aangetroffen, is veelal als belangrijkste reden genoemd dat 'het materiaal reeds op is'.

Als we kijken naar het verschil in aanwezigheid van het voorlichtingsmateriaal *tussen* coffeeshops waarvan het personeel *wel én niet* op cursus is geweest, dan kan de volgende voorzichtige conclusie worden getrokken. De zichtbare aanwezigheid van het materiaal tijdens check-up-ronde is vaker vastgesteld bij coffeeshops waarvan het personeel *wel* de cursus heeft gevolgd. Deze conclusie gaat m.n op voor de aanwezigheid van folder en briefkaarten (zie tabel 1b en tabel 1c hieronder).

Tabel 1a: zichtbare aanwezigheid voorlichtingsmateriaal in coffeeshop

	Zichtbare aanwezigheid voorlichtingsmateriaal in coffeeshop		
	Ja; zichtbaar aanwezig	Neen; niet zichtbaar aanwezig	totaal
• Posters:	54,2% (32)	45,8% (27)	100%
• Briefkaarten	67,7% (40)	32,3% (19)	100%
• Folder	72,8% (43)	27,2% (16)	100%
• Tippenboekje	28,8% (17)	71,2% (42)	100%
• Display	71,1% (42)	28,9% (17)	100%
			n= 59

Tabel 1b: zichtbaarheid briefkaarten vs. personeel coffeeshops met én zonder gevolgde cursus

	Verskil zichtbaarheid briefkaarten in CS met én zonder cursus-personeel				
	1 van de 3 briefkaarten zichtbaar	3 briefkaarten zichtbaar in CS	Geen briefkaarten zichtbaar in CS	Anders	Totaal
• CS met personeel dat <i>wel</i> aan cursus heeft deelgenomen	3%	75%	19%	3%	100%
					n = 36
• CS met personeel dat <i>niet</i> aan cursus heeft deelgenomen	5%	52%	38%	5%	100%
					n = 21
Totaal:	4%	67%	26%	3%	100%
					n = 57

Tabel 1c: zichtbaarheid folder vs. personeel coffeeshops met én zonder gevolgde cursus

	Zichtbaarheid folder			
	Folder zichtbaar aanwezig	Folder niet zichtbaar aanwezig	Anders	Totaal
• CS met personeel dat <i>wel</i> aan cursus heeft deelgenomen	83%	14%	3%	100%
				n = 36
• CS met personeel dat <i>niet</i> aan cursus heeft deelgenomen	59%	36%	5%	100%
				n = 22
Totaal:	74%	22%	4%	100%
				n = 58

1.3. Presentatie van het voorlichtingsmateriaal in coffeeshops

Het voorlichtingsmateriaal is veelal op de bedoelde wijze in de coffeeshops aangetroffen. ‘Op bedoelde wijze’ wil in dit geval zeggen: “in overeenstemming met introductie van het voorlichtings-materiaal tijdens de cursus en in overeenstemming met de bij het voorlichtingsmateriaal aangeleverde instructiebrief.

Zo zijn de posters veelal op deuren, muren en ramen gehangen, maar zijn de posters op de ramen – overeenkomstig de instructie – niet ‘niet met de informatie, gericht naar buiten, opgehangen’. Briefkaarten en posters zijn veelal in de daarvoor bestemde display teruggevonden. Voor tippenboekje zie § 1.5

Tabel 3: presentatie voorlichtingsmateriaal in coffeeshops (in aantallen)

	Hoe wordt voorlichtingsmateriaal getoond in coffeeshop ?							Totaal
	Op raam/ramen	Op Deur/deuren	Op muur/muren	Op/aan Balie	In display	Anders	Onbekend/missing	
• Posters	6	10	4	4	X	3	5	32
• Briefkaarten					36	2	2	40
• Folder				2	36	2	3	43
• Tippenboekje					16	1		17
• Display	X	X	X	27	X	4	11	42

n= 59

1.4. Oordeel voorlichtingsmateriaal door eigenaren en personeel coffeeshops

Het voorlichtingsmateriaal wordt door een kleine tot ruime meerderheid van het personeel van de coffeeshops als ‘heel goed’ of ‘tamelijk goed’ beoordeeld. De percentages lopen uiteen van ongeveer 55% (voor de posters) tot ruim 67% (voor het tippenboekje).

Tabel 4: oordeel personeel coffeeshops over voorlichtingsmateriaal

	oordeel CS-personeel over voorlichtingsmateriaal						Totaal
	Heel goed	Tamelijk goed	Niet zo goed	Helemaal niet goed	Weet niet	Niet ingevuld	
• Posters	31%	24%	5%	~%	24%	16%	100%
• Briefkaarten	31%	34%	5%	~%	15%	15%	100%
• Folder	37%	27%	7%	~%	15%	14%	100%
• Tippenboekje	50%	17%	9%	~%	11%	15%	100%
• Display	37%	22%	5%	2%	17%	17%	100%

n = 59

1.5. Verspreiding en afname van voorlichtingsmateriaal onder bezoekers van coffeeshops

Overgrote deel van de coffeeshophouders (86%) zegt dat het voorlichtingsmateriaal onder zijn bezoekers is verspreid of door de bezoekers is meegenomen (zie tabel 5). Ook geeft een grote meerderheid (90%) de tippenboekje gratis mee en veelal *vanachter* de balie wordt het aan de CS-bezoeker meegegeven. Geen enkele CS-houder heeft zijn logo op naam op de binnenzijden van de tippenboekjes laten zetten.

Tabel 5: Verspreiding en afname van voorlichtingsmateriaal onder bezoekers van de coffeeshops

Verspreiding van het voorlichtingsmateriaal	Ja	Nee	Weet niet /onbekend	Totaal
• Heeft u het voorlichtingsmateriaal (folders tippenboekje, briefkaarten etc.) onder uw bezoekers CS verspreid	86%	3%	11%	100%
• Geeft u het tippenboekje gratis mee ?	90%	6%	4%	100%
• Geeft u het tippenboekje <i>vanachter</i> balie mee ? (dus tippenboekje kan niet zomaar worden gepakt).	71%	24%	5%	100%
• Heeft u de naam of logo van uw coffeeshop op binnenzijden het tippenboekje laten zetten ?	~%	92%	8%	100%

N = 59

Volgens de CS-houders is het tippenboekje van al het voorlichtingsmateriaal het meest door de bezoekers af- of meegenomen. Tweederde van de CS-houders (68%) zegt dat het tippenboekje een ‘grote afname’ kent (zie tabel 6)

Tabel 6: afname materiaal door coffeeshopbezoekers (volgens CS-houders)

<i>Grote, redelijke, geringe of geen afname bij folder/briefkaarten/tippenboekjes ?</i>	7. Inschatting CS-personeel t.a.v afname voorlichtingsmateriaal door coffeeshopbezoekers				totaal
	<i>Grote Afname</i>	<i>Redelijke afname</i>	<i>Geringe afname</i>	<i>(Bijna) geen afname</i>	
• Briefkaarten	28%	49%	13%	10%	100%
• Folder	29%	45%	18%	8%	100%
• Tippenboekje	68%	28%	2%	2%	100%

2. Over de cursus “deskundigheidsbevordering Rotterdamse coffeeshopmedewerkers”

2.1. Inleiding

Eigenaren en beherend personeel van alle coffeeshops in Rotterdam hebben de mogelijkheid gekregen om gratis deel te nemen aan de tweedaagse cursus ‘deskundigheidsbevordering’. Belangrijke vragen zijn: hoeveel coffeeshopmedewerkers hebben de cursus gevolgd; wat is de reden voor deelname; hoe waarden zij de cursus en heeft de cursus daadwerkelijk geleid tot meer kennis en een veranderde houding bij de cursisten.

2.2. Deelname cursus

De werkgroep heeft de tweedaagse cursus ‘Deskundigheidsbevordering voor beherend coffeeshoppersoneel’ ontwikkeld. De cursus is in december 2006 (als pilot) en van oktober 2007 tot en met januari 2008 aangeboden aan alle Rotterdamse coffeeshops. In totaal hebben 136 medewerkers (waaronder exploitanten) van 45 verschillende coffeeshops aan de cursus deelgenomen (26 cursisten in 2006 en 110 cursisten in 2007/2008).

2.2.1 achtergrond kenmerken geïnterviewde cursisten

Aan de nulmeting hebben 87 cursisten deelgenomen; aan de nameting 93 cursisten. Dit verschil wordt verklaard doordat groep 1 en 2 al met de cursus waren gestart vóóordat het onderzoek van start was gegaan. Bij de groep 1 en 2 is dan ook geen nulmeting verricht; wel is bij enkele deelnemers uit die groep 1 en 2 een (aangepaste) nameting verricht.

Naar kenmerken zijn deze cursisten als volgt te verdeling:

- 75% man en 25% vrouw;
- *Naar functie in coffeeshop*: eigenaar (20%); beherend personeelslid (55%); anders (25%) Dit betreft vooral ‘barmedewerkers en ‘medewerkers deurbeleid’;
- *Naar werkzame jaren in coffeeshop*: minder dan 1 jaar (13%); tussen 1-3 jaar werkzaam (24%); tussen 3-5 jaar (14%); tussen 5 en 10 jaar werkzaam (30%); meer dan 10 jaar werkzaam (19%)

2.2.2 Reden voor deelname cursus

De cursisten noemen met name drie redenen om aan de cursus deel te nemen (zie tabel 7a). De cursist kon ook meer dan één reden voor deelname aan de cursus aangeven.

Tabel 7a: Reden deelname cursus

De reden dat ik deelneem aan deze cursus is omdat ...	%
• <i>Reden 1: ik meer wil weten over problematisch cannabisgebruik en aanverwante zaken</i>	25,3%
• <i>Reden 2: ik door mijn baas naar deze cursus word gestuurd</i>	27,7%
• <i>Reden 3: ik verwacht dat de gemeente R'dam deelname aan deze cursus gaat verplichten voor CS</i>	25,3%
• Andere reden genoemd (dan de 3 redenen)	3,6%
• Combinatie redenen 1 en 3:	8,4%
• Combinatie redenen 2 en 3:	4,8%
• Combinatie redenen 1 en 2:	3,6%
• Combinatie redenen 2 en ‘andere redenen’:	1,2%
totaal:	100%

n = 87, 0-meting cursisten

Als we ook kijken naar die combinatie van redenen, dan worden reden 2 en 3 het vaakst genoemd. Reden 3 (*de gemeente gaat deelname aan cursus verplichten voor coffeeshops*) wordt door ruim een derde (38,5%) van de cursisten - al dan niet in combinatie met andere redenen - genoemd als reden voor deelname. (tabel 7b).

Tabel 7b: 3 redenen deelname cursus gerangschikt

Aantal cursisten dat één van de 3 redenen (al dan niet in combinatie) heeft genoemd	%
• Reden 1 en/of combinaties waarin reden 1 ook wordt genoemd	37,3%
• Reden 2 en combinaties waarin reden 2 ook wordt genoemd	37,3%
• Reden 3 en combinaties waarin reden 3 ook wordt genoemd	38,5%

n = 87, 0-meting cursisten

2.3 Waardering cursus en cursusonderdelen

De cursisten hebben de cursus met een rapportcijfer gewaardeerd én de verschillende cursus-onderdelen beoordeeld (met voldoende/onvoldoende). Daarnaast hebben de cursisten aangegeven in hoeverre de cursus voor hen nuttig is (geweest).

2.3.1 Rapportcijfer cursus

De cursus wordt hoog gewaardeerd. Ruim de helft van de cursisten (56,7%) waardeert de cursus met een rapportcijfer 8 of hoger. Geen enkele cursist geeft een onvoldoende voor de cursus. Het gemiddelde rapportcijfer is een **7,79**.

Tabel 8: rapportcijfer cursus “Deskundigheidsbevordering Rotterdamse Coffeeshops”

De cursisten beoordelen de cursus met.....	% en aantal
• het rapportcijfer 10	8,9%
• het rapportcijfer 9	12,2%
• het rapportcijfer 8	35,6%
<i>Subtotaal: ‘rapportcijfer 8 of hoger’</i>	56,7%
• het rapportcijfer 7	35,6%
• het rapportcijfer 6	7,8%
• een onvoldoende	-
• weet niet	-
totaal:	100%

Gemiddeld rapportcijfer voor cursus is 7,79

n = 93 Nameting cursisten

2.3.2 Oordeel over verschillende onderdelen van de cursus

Negen van de tien cursisten geeft een ‘voldoende tot goed’ voor de verschillende onderdelen van de cursus. Geen van de cursisten geeft voor enig onderdeel van de cursus een onvoldoende (zie tabel 9).

Tabel 9: oordeel over de verschillende onderdelen van de cursus

N = 93, Nameting cursisten

Wat is uw oordeel over de verschillende onderdelen van de cursus ?	Goed	Vol- doende	Matig	Onvol- doend e	Geen mening	Totaal
• Kennis over cannabis Geschiedenis, oorsprong, productkennis, effecten, risicoreductie	59,1%	37,6%	1,1%	~	2,2%	100%
• Wetgeving en (lokaal) beleid Kennis over wetgeving en beleid rondom cannabis	45,6%	50%	2,2%	~	2,2%	100%
• Beroepsethiek en verkoopvaardigheden: hoe (professioneel) om te gaan met klanten in verschillende situaties	54,3%	42,4%	2,2%	~	2,2%	100%
• Gebruik: maat en overmaat: o.a informatie/cijfers over gebruik, misbruik/verslaving; signaleren problematisch gebruik; hulpverl.	35,2%	52,7%	6,6%	~	5,5%	100%
• Voorlichtingsmateriaal Presentatie en gebruik van voorlichtingsmaterialen in de coffeeshop	41,9%	48,4%	7,5%	~	2,2%	100%
• Eerste Hulp Bij Cannabisincidenten (EHBC): informatie over gezondheidsklachten door cannabis; oefenen met eerste hulp	42,4%	43,5%	10,9%	~	3,3%	100%

2.3.3 Oordeel over zinvolheid cursus

Negen van de tien cursisten vinden de cursus (heel) zinvol.

Tabel 10: cursus zinvol of niet

In hoeverre is de cursus voor u zinvol of nuttig geweest ?	% en aantal
• Heel zinvol	38,0%
• zinvol	58,7%
<i>Subtotaal 'zinvol':</i>	96,7%
• niet zinvol	2,2%
• helemaal niet zinvol	~
<i>Subtotaal 'niet zinvol':</i>	2,2%
• Geen mening/weet niet	1,1%
totaal:	100%

n = 93, Nameting cursisten

2.4 Effecten van de cursus

2.4.1 Eigen inschatting cursisten

De cursisten zelf zijn van mening dat de cursus effect heeft gehad op hun kennis, vaardigheden en bereidheid voor het plaatsen van het voorlichtingsmateriaal in hun coffeeshop; het geven van voorlichting en doorverwijzing naar de hulpverlening. Een toename van kennis over cannabis wordt het meest genoemd door de cursisten.

Tabel 11: Effecten cursus volgens eigen inschatting cursisten

Is er voor u door de cursus in onderstaande gevallen sprake van een toename of afname ...? Wat betreft:	Toe- genomen	Niet veranderd	Geen mening/anders	Totaal
• Uw kennis over cannabis in brede zin	79%	10%	11%	100%
• Uw vaardigheden als coffeeshopouder en beheerder	75%	19%	6%	100%
• Uw bereidheid om voorlichtingsmateriaal in uw coffeeshop op te hangen of neer te zetten ?	57%	36%	7%	100%
• Uw bereidheid om persoonlijk uitleg en voorlichting te geven aan een klant hoe hij/zij op een veilige en gezonde manier cannabis kan gebruiken.	59%	34%	7%	100%
• Uw bereidheid om klanten, die problematisch cannabis-gebruik laten zien, door te verwijzen naar de hulpverlening	62%	29%	9%	100%

n = 93, Nameting cursisten

2.4.2 Veranderingen in kennis

Meeste cursisten hebben (in de nameting) goede antwoorden (zie tabel 12) gegeven op de in de cursus behandelde vragen. Alleen op de laatste vraag (*over vaporiseren*) weet iets minder dan de helft van de cursisten het goede antwoord te geven.

Als we de beantwoording bekijken tussen nulmeting en nameting dan zien we dat ná de cursus de groep ‘weet niet’ sterk is verminderd en dat meer mensen bij de meeste vragen het juiste antwoord hebben gegeven. Slechts voor de laatste vraag (bij vaporiseren van cannabis worden werkzame bestanddelen verbrand) is de toename van het goede antwoord gering. De vermoedelijke verklaring - zo bleek bij navraag - is de onduidelijkheid die deze vraag in de cursus heeft opgeroepen. Onduidelijkheid bijvoorbeeld over de betekenis van vaporiseren, verdampen en verbranden.

Tabel 12 : kennis cursisten

De cursist heeft onderstaande kennisvragen als volgt beantwoord:	Mee eens	Mee Oneens	Weet niet	Totaal
<ul style="list-style-type: none"> Iemand die na het roken van cannabis bewusteloos raakt moet altijd op zijn buik worden gelegd* <i>goede antwoord: mee oneens</i> 	7%	92%	1%	100%
<ul style="list-style-type: none"> Coffeeshops zijn in de jaren '70 ontstaan om een scheiding aan te brengen tussen de harddrugs- en softdrugsmarkten <i>goede antwoord: mee eens</i> 	79%	17%	4%	100%
<ul style="list-style-type: none"> Als je bij het inademen de rook lang vasthoudt wordt er meer THC opgenomen <i>goede antwoord: mee oneens</i> 	33%	61%	6%	100%
<ul style="list-style-type: none"> Bij het vaporiseren van cannabis worden de werkzame bestanddelen van cannabis verbrand* <i>goede antwoord: mee oneens</i> 	46%	45%	9%	100%
	22%	38%	40%	

n = 93, nameting cursisten (cijfer boven); n = 87 nulmeting cursisten (cijfer onder); * = lager aantal (72) i.v.m. veranderde vraagstelling in nameting

Kennis aan de hand van de open vragen

Aan de cursisten zijn zowel in nulmeting als in nameting enkele open vragen (over de in de cursus gegeven informatie) gesteld. Hieronder in kadering de vragen en de beoordeling van de vragen

Vraag a: welke gezondheidsrisico's horen bij het gebruik van cannabis?

Beantwoording is als 'goed/voldoende beantwoord' beoordeeld als men minimaal 3 gezondheidsrisico's wist op te schrijven uit het navolgende rijtje: misselijkheid, algehele malaise, duizeligheid, braken, angst, longschade, hersenstoringen, psychose. Het oordeel 'slecht/onvoldoende beantwoord' is toebedeeld bij andere dan de genoemde antwoorden of als men minder dan 3 gezondheidsrisico's heeft opgeschreven.

Vraag b: wat verstaat u onder 'problematisch cannabisgebruik'?

Het gegeven antwoord is als 'goed/voldoende beantwoord' gerekend als men één van onderstaande antwoorden heeft opgeschreven/omschreven: "als het cannabisgebruik het dagelijks functioneren beïnvloedt" dan wel "cannabis is nodig om te kunnen functioneren" of "cannabis als probleemoplosser, excuus of vlucht"

Het oordeel 'slecht/onvoldoende beantwoord' is toebedeeld bij andere dan de genoemde antwoorden.

Vraag c: waar staat de afkorting AHOJ-G voor ?

Het gegeven antwoord is als 'goed/voldoende beantwoord' gerekend als men de betekenis van alle letters van de afkorting wist op te schrijven. Deze zijn:

A Geen affichering

H Geen verkoop harddrugs

O Geen overlast

J Geen toegang en verkoop jeugdigen

G Geen grote hoeveelheden

Het oordeel 'slecht/onvoldoende beantwoord' is toebedeeld als men één of meerdere afkortingen niet (goed) wist te beschrijven.

Uit tabel 13a en 13b kunnen de volgende conclusies worden getrokken. De cursisten geven (significant) vaker een goed antwoord of beantwoorden de vragen vaker voldoende in de nameting dan in de nulmeting. De toename van de juiste beantwoording in nameting (in vergelijking met de nulmeting) komt vooral doordat de groep ‘weet niet’ uit nulmeting beduidend lager is geworden.

Tabel 13a kennis cursisten Nulmeting

De cursist heeft onderstaande open kennis vragen als volgt beantwoord:	Goed of voldoende beantwoord	Slecht of onvoldoende beantwoord	Weet niet
• Welke gezondheidsrisico's zijn er bij cannabisgebruik	2,5%	56,3%	41,3%
• Wat verstaat u onder problematisch gebruik ?	15,0%	47,5%	37,5%
• Waar staat de afkorting AHOJ-G voor ?	7,5%	26,3%	66,3%

n = 87, Nulmeting cursisten

Tabel 13b kennis cursisten Nameting

De cursist heeft onderstaande open kennis vragen als volgt beantwoord:	Goed of voldoende beantwoord	Slecht of onvoldoende beantwoord	Weet niet
• Welke gezondheidsrisico's zijn er bij cannabisgebruik	10,8%	69,9%	19,4%
• Wat verstaat u onder problematisch gebruik ?	24,7%	52,7%	22,6%
• Waar staat de afkorting AHOJ-G voor ?	45,2%	28,0%	26,9%

n = 93, Nameting cursisten

2.4.3 Veranderingen in houding en opvatting

De cursisten zijn zeer uitgesproken en zeer eensgezind. Met de stellingen in tabel 14 is men het in het algemeen (heel erg) eens of (heel erg) mee oneens. Onder de cursisten bestaat een grote mate van eensluidendheid in opvatting/houding; ondanks allerlei verschillen tussen de cursisten in leeftijd, geslacht, functie eigenaars/personeel; jaren werkzaam etc.).

Tabel 14: houding en opvatting cursisten

	Zeer mee eens	Mee eens	Mee oneens	Zeer mee oneens	Geen mening	Totaal
• Ik vind dat de cannabisproblematiek in Rotterdam sterk wordt overdreven	40,0%	43,3%	8,9%	2,2%	5,6%	100%
• Het is de verantwoordelijkheid van de klant om te bepalen hoeveel hij/zij blowt. Dat is niet mijn verantwoordelijkheid.	16,1%	49,5%	22,6%	3,2%	8,6%	100%
• Ik vind het belangrijk een bijdrage te leveren aan het voorkomen van problematisch cannabisgebruik	25,6%	57,8%	6,7%	2,2%	7,8%	100%
• Ik voel me <i>niet</i> betrokken wanneer er zich een incident voordoet in de coffeeshop waar ik werk.	7,7%	7,7%	34,1%	45,1%	5,5%	100%
• Ik vind het nuttig dat er in coffeeshops aan preventie wordt gedaan	26,7%	60,0%	6,7%	1,1%	5,6%	100%
• Product- en gezondheidsvoorlichting aan bezoekers van een coffeeshop vermindert de risico's bij cannabisgebruik.	23,3%	45,6%	13,3%	4,4%	13,3%	100%

n = 93, Nameting cursisten

Voor ‘veranderingen in houding en opvatting’ zijn de scores op de stellingen uit tabel 14 van de cursisten in de nul- en de nameting met elkaar vergeleken. Zie tabel 14a.

Ten aanzien van een tweetal stellingen zijn significante veranderingen vastgesteld.

- De cursisten zijn het na afloop van de cursus (significant) vaker eens met de stelling: “Ik vind het belangrijk een bijdrage te leveren aan het voorkomen van problematisch cannabisgebruik” dan vóór de cursus;
- Ook zijn de cursisten na afloop van de cursus het (significant) vaker oneens met de stelling: “Ik voel me *niet* betrokken wanneer er zich een incident voordoet in de coffeeshop waar ik werk”.

Tabel 14a houding en opvatting cursisten (naar 3-puntsschaal): nul- en nameting vergeleken

	Mee eens	Mee oneens	Geen mening	Totaal
• Ik vind dat de cannabisproblematiek in Rotterdam sterk wordt overdreven	83,3%	11,1%	5,6%	100%
	86,1%	8,8%	4,6%	
• Het is de verantwoordelijkheid van de klant om te bepalen hoeveel hij/zij blout. Dat is niet mijn verantwoordelijkheid.	65,6%	25,8%	8,6%	100%
	69,1%	21,5%	9,5%	
• Ik vind het belangrijk een bijdrage te leveren aan het voorkomen van problematisch cannabisgebruik	91,1%	8,9%	7,8%	100%
	75%	11,9%	13,1%	
• Ik voel me <i>niet</i> betrokken wanneer er zich een incident voordoet in de coffeeshop waar ik werk.	15,4%	79,2%	5,5%	100%
•	9,5%	88,1%	2,4%	
• Ik vind het nuttig dat er in coffeeshops aan preventie wordt gedaan	86,7%	7,8%	5,6%	100%
	81,4%	6,1%	12,3%	
• Product- en gezondheidsvoorlichting aan bezoekers van een coffeeshop vermindert de risico's bij cannabisgebruik.	68,9%	17,7%	13,3%	100%
	69,1%	15,5%	15,5%	

n = 93, nameting cursisten (cijfer boven); n = 87 uit nulmeting (cijfer onder); *Afwijkende percentages van 5% of meer zijn dan significante afwijkingen.*

2.4.4 Veranderingen in vaardigheden

De cursisten zijn ook wat betreft vaardigheden zeer uitgesproken en zeer eensgezind (zie tabel 15). Met de stellingen is men het in het algemeen (heel erg) eens of (heel erg) oneens. Daarbij wijzen we wel op de (on)mogelijkheden van de gebruikte onderzoeksmethodiek (bij navraag van opvatting en eigen gedrag van respondenten is er altijd sprake van sociaal wenselijke beantwoording en 'overschatting van het eigen (veranderde) gedrag). Zo zegt driekwart van de cursisten de huisregels te kennen; maar bij beantwoording van de open vragen ("wat betekent de afkorting AHOJ-G?") weet slechts iets minder dan de helft de afkorting goed te omschrijven.

Tabel 15: vaardigheden cursisten

	Zeer mee eens	Mee eens	Mee oneens	Zeer mee oneens	Geen mening	Totaal
• Ik weet <i>niet</i> hoe ik moet handelen wanneer iemand onwel wordt in coffeeshop (acute problemen bij cannabisgebruik)	6,6%	4,4%	46,2%	39,6%	3,3%	100%
• Ik weet wie ik kan inschakelen wanneer er in de coffeeshop waar ik werk (gezondheids)problemen bij een klant voordoen.	29,0%	53,8%	6,5%	4,3%	6,5%	100%
• Ik weet problematisch cannabisgebruik te herkennen	24,2%	58,2%	6,6%	~%	11,0%	100%
• Ik ken de huisregels van coffeeshops	72,5%	25,3%	1,1%	~	1,1%	100%
• Ik weet hoe ik kan optreden als in de zaak een (huis-)regel wordt overtreden	56,5%	39,1%	2,2%	1,1%	1,1%	100%
• Ik weet hoe ik voorlichting kan geven aan een klant om op een veilige en gezonde manier cannabis te gebruiken.	45,3%	45,3%	2,2%	~	3,3%	100%
• Ik weet wanneer ik iemand naar de hulpverlening moet verwijzen.	27,2%	63,0%	5,4%	~	4,3%	100%
• Ik ken de mogelijke risico's van cannabisgebruik	34,8%	56,5%	5,4%	~	3,3%	100%

n = 93, Nameting cursisten

Voor ‘veranderingen in vaardigheden’ zijn de scores op de stellingen uit tabel 10 van de cursisten in de nul- en de nameting met elkaar vergeleken. Zie hiervoor 15a. Slechts ten aanzien van één stelling is een significante verandering vastgesteld.

- De cursisten zijn het na afloop van de cursus (significant) vaker oneens met de stelling: “Ik weet *niet* hoe ik moet handelen wanneer iemand onwel wordt in coffeeshop”.

Tabel 15a: vaardigheden cursisten (naar 3-deling): nul- en nameting vergeleken.

	Van toepassing	Niet van toepassing	Geen mening	Totaal
• Ik weet <i>niet</i> hoe ik moet handelen wanneer iemand onwel wordt in coffeeshop (acute problemen bij cannabisgebruik)	11%	85,8%	3,3%	100%
	23,5%	67,9%	8,6%	
• Ik weet wie ik kan inschakelen wanneer er in de coffeeshop waar ik werk (gezondheids)problemen bij een klant voordoen.	82,8%	10,8%	6,5%	100%
	78,8%	11,3%	10,0%	
• Ik weet problematisch cannabisgebruik te herkennen	82,4%	6,6%	11,0%	100%
	79,5%	12,9%	7,7%	
• Ik ken de huisregels van coffeeshops	97,8%	1,1%	1,1%	100%
	98,7%	~%	1,3%	
• Ik weet hoe ik kan optreden als in de zaak een (huis)-regel wordt overtreden	95,6%	3,3%	1,1%	100%
	93,7%	1,3%	5,1%	

n = 93, Nameting cursisten (cijfer boven); n = 87 uit Nulmeting (cijfer onder); . Afwijkende percentages van 5% of meer zijn dan significante afwijkingen. De laatste 3 stellingen over vaardigheden uit tabel 15 zijn niet op dezelfde wijze gesteld in nul- en nameting en konden dus niet in de vergelijking van tabel 15b worden meegenomen

2.5 Cursus in de praktijk

2.5.1 Inleiding

Belangrijke vraag is in hoeverre de coffeeshopexploitanten en het beherend personeel daadwerkelijk in de dagelijkse praktijk van de coffeeshops met het voorlichtingsmateriaal en de toegenomen deskundigheid uit de voeten kunnen. Dit betreft zowel het geven van voorlichting als het vroegtijdig signaleren van problematisch gebruikers en het in contact brengen met de hulpverlening.

Daarvoor zijn we ongeveer twee maanden na de cursus teruggedaan naar de coffeeshops. Voor deze specifieke vraag (de toepasbaarheid van de cursus in de dagelijkse cs-praktijk) zijn 51 exploitanten/beherend personeelsleden uit 37 coffeeshops (zie tabel 16) opnieuw bevraagd.

Tabel 16: geïnterviewd personeel in coffeeshops dat cursus heeft gevolgd

	Aantal
Sensismile Delfshaven	1
Checkpoint Delfshaven	1
Amsoe Delfshaven	2
Out of time Delfshaven	1
Miami Delfshaven	1
Amigo Centrum	1
Mon Camarade Centrum	2
Belamy Centrum	2
Trefpunt Centrum	1
Poel Centrum	2
Reefer Cnetrum	1
Greenhouse Cnetrum	1
Koffieshop Cetrum	1
Alpha Blondy Cnetrum	1

Desire Cnetrum	1
Nemo centrum	1
Act Centrum	2
Wittedewith Cnetrum	1
Huyskamer Noord	1
Bambou Noord	1
Schurk Noord	2
President Noord	1
TudaFruta Kralingen/Crooswijk	2
Rif Kralingen/Crooswijk	2
Krimson Kralingen/Crooswijk	1
Oslo Feijenoord	1
Ras Elma Feijenoord	2
GreenPoint Feijenoord	2
OoTPuck Feijenoord	1
Grasspriet Feijenoord	2
Colosseum Feijenoord	1
in Petto Feijenoord	2
Happy Days Charlois	2
Sultan Charlois	2
Countdown Charlois	1
OoTZuid Charlois	1
Bilbao Charlois	1
Total	51

2.5.2 Oordeel over nut cursus in praktijk

Een kleine meerderheid van het geïnterviewde personeel in de coffeeshops geeft aan “(heel) veel te hebben gehad” aan de cursus bij het dagelijks functioneren in de coffeeshops.

Tabel 17: oordeel coffeeshophouders over nut van cursus in dagelijkse CS-praktijk

U heeft enige tijd geleden de cursus gevolgd. Kunt u aangeven in hoeverre u in de praktijk (in het dagelijkse werken in een CS) iets heeft (gehad) aan deze cursus ?.	Aantal	Percentage
• heel veel	6	12%
• veel	23	45%
• niet (zo) veel	18	35%
• (bijna) niets	4	8%
Totaal:	51	100%

n =51, geïnterviewde coffeeshophouder die cursus hebben gevolgd

Als specifiek gevraagd wordt naar verschillende onderdelen van de cursus, is men over het algemeen iets enthousiaster en men geeft dat m.n. aan voor de onderdelen ‘kennis over cannabis’ en ‘eerst hulp bij cannabisongelukken’. Zie tabellen 17a tot en met 17f.

Tabel 17a: oordeel coffeeshophouders over cursusonderdeel ‘kennis cannabis’ voor dagelijkse CS-praktijk

U heeft enige tijd geleden de cursus gevolgd. Kunt u aangeven in hoeverre u in de praktijk (in het dagelijkse werken in een CS) iets heeft (gehad) aan onderdeel ‘kennis cannabis’ ?.	Aantal	Percentage
• heel veel	10	20%
• veel	29	57%
• niet (zo) veel	9	17%
• (bijna) niets	1	2%
• weet niet/geen mening	2	4%
Totaal:	51	100%

n =51, geïnterviewde personeel coffeeshops dat cursus heeft gevolgd

Tabel 17b: oordeel coffeeshophouders over cursusonderdeel ‘wetgeving’ voor dagelijkse CS-praktijk

U heeft enige tijd geleden de cursus gevolgd. Kunt u aangeven in hoeverre u in de praktijk (in het dagelijkse werken in een CS) iets heeft (gehad) aan onderdeel ‘wetgeving’ ?.	Aantal	Percentage
• heel veel	14	28%
• veel	19	37%
• niet (zo) veel	13	26%
• (bijna) niets	3	6%
• weet niet/geen mening	2	3%
Totaal:	51	100%

n =51, geïnterviewde personeel coffeeshops dat cursus heeft gevolgd

Tabel 17c: oordeel coffeeshophouders over cursusonderdeel ‘verkoopvaardigheden’ voor CS-praktijk

U heeft enige tijd geleden de cursus gevolgd. Kunt u aangeven in hoeverre u in de praktijk (in het dagelijkse werken in een CS) iets heeft (gehad) aan onderdeel ‘ethiek/verkoopvaardigheden’ ?.	Aantal	Percentage
• heel veel	9	17%
• veel	25	49%
• niet (zo) veel	11	22%
• (bijna) niets	3	6%
• weet niet/geen mening	3	6%
Totaal:	51	100%

n =51, geïnterviewde personeel coffeeshops dat cursus heeft gevolgd

Tabel 17d: oordeel coffeeshophouders over cursusonderdeel ‘gebruik: maat/overmaat’ voor CS-praktijk

U heeft enige tijd geleden de cursus gevolgd. Kunt u aangeven in hoeverre u in de praktijk (in het dagelijkse werken in een CS) iets heeft (gehad) aan onderdeel ‘gebruik: maat/overmaat’ ?.	Aantal	Percentage
• heel veel	9	17%
• veel	26	51%
• niet (zo) veel	12	24%
• (bijna) niets	2	4%
• weet niet/geen mening	2	4%
Totaal:	51	100%

n =51, geïnterviewde personeel coffeeshops dat cursus heeft gevolgd

Tabel 17e: oordeel coffeeshophouders over cursusonderdeel ‘voorlichtingsmateriaal’ voor CS-praktijk

U heeft enige tijd geleden de cursus gevolgd. Kunt u aangeven in hoeverre u in de praktijk (in het dagelijkse werken in een CS) iets heeft (gehad) aan onderdeel ‘voorlichtingsmateriaal’ ?	Aantal	Percentage
• heel veel	9	18%
• veel	26	51%
• niet (zo) veel	10	20%
• weet niet/geen mening	6	11%
Totaal:	51	100%

n =51, geïnterviewde personeel coffeeshops dat cursus heeft gevolgd

Tabel 17f: oordeel coffeeshophouders over cursusonderdeel ‘EHBC’ voor CS-praktijk

U heeft enige tijd geleden de cursus gevolgd. Kunt u aangeven in hoeverre u in de praktijk (in het dagelijkse werken in een CS) iets heeft (gehad) aan onderdeel ‘Eerste Hulp bij Cannabisongelukken’ ?	Aantal	Percentage
• heel veel	13	26%
• veel	26	51%
• niet (zo) veel	9	18%
• (bijna) niets	1	2%
• weet niet/geen mening	2	3%
Totaal:	51	100%

n =51, geïnterviewde personeel coffeeshops dat cursus heeft gevolgd

2.5.3 Effecten van cursus in dagelijkse praktijk coffeeshops

De exploitant of het personeel in coffeeshops heeft zich ook uitgesproken over het effect van de cursus voor het dagelijks functioneren in een coffeeshop. Het eventuele effect is in de vorm van een stelling voorgelegd en met ‘ja’ of ‘neen’ beantwoord.

Acht van de tien personeelsleden van een coffeeshop geven aan dat - de in de cursus opgedane kennis en vaardigheden - betekent dat hij/zij “*makkelijker advies of voorlichting over (juist) gebruik geef*” (tabel 18a) of *vaker advies geef* (tabel 18b)” in zijn/haar coffeeshop. Zie verder hieronder de tabel 18a t/m 18h.

Tabel 18a: oordeel coffeeshopexploitant/personeel over effect cursus in CS-praktijk: ‘makkelijker advies’.

De in de cursus opgedane kennis en vaardigheden betekent voor mijn werk in de coffeeshops dat “ik makkelijker advies of voorlichting over (juist) gebruik geef”	Aantal	Percentage
• Ja	42	82%
• Neen	8	18%
Totaal:	51	100%

n =51, geïnterviewde coffeeshopexploitanten/personeel die cursus hebben gevolgd

Tabel 18b: oordeel coffeeshopexploitant/personeel over effect cursus in CS-praktijk: ‘vaker advies’.

De in de cursus opgedane kennis en vaardigheden betekent voor mijn werk in de coffeeshops dat “ik vaker advies of voorlichting over (juist) gebruik geef”	Aantal	Percentage
• Ja	40	78%
• Neen	10	20%
• Weet niet/ geen mening	1	2%
Totaal:	51	100%

n =51, geïnterviewde coffeeshopexploitanten/personeel die cursus hebben gevolgd

Tabel 18c: oordeel coffeeshopexploitant/personeel over effect cursus in CS-praktijk: 'praten met klanten'.

De in de cursus opgedane kennis en vaardigheden betekent voor mijn werk in de coffeeshops dat "ik zélf vaker met klanten praat over cannabisgebruik "	Aantal	Percentage
• Ja	38	75%
• Neen	13	25%
Totaal:	51	100%

n =51, geïnterviewde coffeeshopexploitanten/personeel die cursus hebben gevolgd

Tabel 18d: oordeel coffeeshopexploitant/personeel over effect cursus in CS-praktijk: 'klanten vragen'.

De in de cursus opgedane kennis en vaardigheden betekent voor mijn werk in de coffeeshops dat "klanten mij vaker vragen stellen over cannabisgebruik "	Aantal	Percentage
• Ja	28	55%
• Neen	23	45%
Totaal:	51	100%

n =51, geïnterviewde coffeeshopexploitanten/personeel die cursus hebben gevolgd

Tabel 18e: oordeel coffeeshopexploitant/personeel over effect cursus in CS-praktijk: 'naar hvl verwijzen'.

De in de cursus opgedane kennis en vaardigheden betekent voor mijn werk in de coffeeshops dat "ik vaker iemand hulp aanbied of naar hulpverlening verwijs "	Aantal	Percentage
• Ja	27	53%
• Neen	23	45%
• Weet niet/ geen mening	1	2%
Totaal:	51	100%

n =51, geïnterviewde coffeeshopexploitanten/personeel die cursus hebben gevolgd

Tabel 18f: oordeel coffeeshopexploitant/personeel over effect cursus in CS-praktijk: 'zien van hvl'.

De in de cursus opgedane kennis en vaardigheden betekent voor mijn werk in de coffeeshops dat "ik sneller zie of iemand hulp of hulpverlening nodig heeft "	Aantal	Percentage
• Ja	25	49%
• Neen	24	47%
• Weet niet/ geen mening	2	4%
Totaal:	51	100%

n =51, geïnterviewde coffeeshopexploitanten/personeel die cursus hebben gevolgd

Tabel 18g: oordeel coffeeshopexploitant/personeel over effect cursus CS-praktijk: 'zien v. cannabisproblemen'.

De in de cursus opgedane kennis en vaardigheden betekent voor mijn werk in de coffeeshops dat "ik sneller zie dat iemand problemen met cannabis heeft"	Aantal	Percentage
• Ja	24	47%
• Neen	27	53%
Totaal:	51	100%

n =51, geïnterviewde coffeeshopexploitanten/personeel die cursus hebben gevolgd

Tabel 18h: oordeel coffeeshopexploitant/personeel over effect cursus CS-praktijk: 'zien van problemen'.

De in de cursus opgedane kennis en vaardigheden betekent voor mijn werk in de coffeeshops dat "ik sneller zie dat iemand problemen heeft"	Aantal	Percentage
• Ja	20	39%
• Neen	30	59%
• Weet niet/ geen meningniet (zo) veel	1	2%
Totaal:	51	100%

n =51, geïnterviewde coffeeshopexploitanten/personeel die cursus hebben gevolgd

3. Over de bezoekers van de Rotterdamse coffeeshops

3.1. Inleiding

In totaal zijn 434 bezoekers geïnterviewd in 51 Rotterdamse coffeeshops (zie tabel 19)

Tabel 19: naam coffeeshop(per wijk) en aantal geïnterviewde bezoekers

	aantal	percentage
Geeltje Delfshaven	6	1,4%
Ahlen Delfshaven	6	1,4%
Sensismile Delfshaven	7	1,6%
Checkpoint Delfshaven	7	1,6%
Amsoe Delfshaven	8	1,8%
Out of time Delfshaven	7	1,6%
Bob Marley Delfshaven	12	2,8%
London Delfshaven	5	1,2%
Miami Delfshaven	9	2,1%
La Kasba Delfshaven	4	0,9%
Sahara Delfshaven	6	1,4%
<i>Totaalgeïnterviewde bezoekers coffeeshops Delfshaven:</i>	<i>77</i>	<i>18%</i>
Amigo Centrum Centrum	8	1,8%
Mon Camarade Centrum	6	1,4%
Belamy Centrum	6	1,4%
Trefpunt Centrum	4	0,9%
Poel Centrum	8	1,8%
Reefer Centrum	15	3,5%
Greenhouse Centrum	6	1,4%
Koffieshop Centrum	7	1,6%
Lachende Paus Centrum	21	4,8%
Alpha Blondy Centrum	4	0,9%
Desire Centrum	7	1,6%
Nemo Centrum	11	2,5%
Best Centrum	2	0,5%
Act Centrum	18	4,1%
Wittedewith Centrum	17	3,9%
Coffeshop Centrum	9	2,1%
<i>Totaalgeïnterviewde bezoekers coffeeshops Centrum:</i>	<i>149</i>	<i>34%</i>
Huyskamer Noord	8	1,8%
Bambou Noord	13	3,0%
Schurk Noord	3	0,7%
Happy Roller Noord	9	2,1%
President Noord	11	2,5%
TudaFruta kralingen./crooswijk	12	2,8%
Rif Kralingen/crooswijk	4	0,9%
Krimson Kralingen/crooswijk	12	2,8%
<i>Totaalgeïnterviewde bezoekers coffeeshops Kralingen/Crooswijk:</i>	<i>72</i>	<i>17%</i>
Oslo Feijenoord	11	2,5%
Ras Elma Feijenoord	9	2,1%
Afrikaanerplein Feijenoord	6	1,4%
GreenPoint Feijenoord	5	1,2%
Out of Time/Puck Feijenoord	9	2,1%
Kings Town Feijenoord	10	2,3%
Grasspriet Feijenoord	7	1,6%
Marakech Feijenoord	5	1,2%
in Petto Feijenoord	10	2,3%
Vriendschap Feijenoord	8	1,8%
<i>Totaalgeïnterviewde bezoekers coffeeshops Feijenoord:</i>	<i>80</i>	<i>18%</i>
Happy Days Charlois	11	2,5%
Maashaven Charlois	9	2,1%
Sultan Charlois	15	3,5%
Countdown Charlois	3	0,7%
Bilbao Charlois	6	1,4%
62	12	2,7%
<i>Totaalgeïnterviewde bezoekers coffeeshops Charlois:</i>	<i>56</i>	<i>13%</i>
Totaal:	434	100%

3.2. Voorlichtingsmateriaal gezien

In totaal zijn 434 bezoekers van de 51 Rotterdamse coffeeshops geïnterviewd op de wijze zoals beschreven in de inleiding. Aan die bezoekers is allereerst een bord getoond met daarop het voorlichtingsmateriaal (waarvan de teksten waren afgeplakt). 65% van de bezoekers van de coffeeshops geeft aan één of meerdere van de voorlichtingsmaterialen te hebben gezien (zie tabel 20).

Tabel 20: bezoekers van Rotterdamse coffeeshops vs voorlichtingsmateriaal gezien

Heeft u/heb je één of meerdere van deze materialen (briefkaarten/posters etc.) wel eens gezien ?	Aantal	Percentage
• Ja	283	65%
• Neen	151	35%
Totaal:	434	100%

n =434; bezoekers coffeeshops Rotterdam

3.3. Voorlichtingsmateriaal meegenomen

Van de bezoekers geeft 39% aan wel eens voorlichtingsmateriaal uit de coffeeshops te hebben meegenomen (zie tabel 21). Welk soort voorlichtingsmateriaal de bezoekers heeft meegenomen staat in tabel 21a.

Tabel 21: bezoekers van Rotterdamse coffeeshops vs voorlichtingsmateriaal meegenomen

Heeft u/heb je zelf eerder één of meerdere van deze voorlichtingsmaterialen meegenomen ?	Aantal	Percentage
• Ja	168	39%
• Neen	264	61%
• Weet niet	2	~ %
Totaal:	434	100%

n =434; bezoekers coffeeshops Rotterdam

Tabel 21a: bezoekers van Rotterdamse coffeeshops versus soort meegenomen voorlichtingsmateriaal

Welk soort voorlichtingsmateriaal is meegenomen voorlichtingsmaterialen meegenomen ?	Aantal	Percentage
• tippenboekje	71	16%
• folder	41	9%
• briefkaarten	3	1%
• tippenboekje en folder	34	8%
• tippenboekje en briefkaarten	1	~%
• tippenboekje, folder en briefkaarten	17	4%
• n.v.t/ geen materiaal meegenomen	267	61%
Totaal:	434	100%

n =434; bezoekers coffeeshops Rotterdam

Van de bezoekers die het materiaal hebben gezien, hebben de meesten het materiaal ook meegenomen (168/283 = 59%).

3.4. Bekendheid boodschap voorlichtingsmateriaal

Aan de bezoekers is gevraagd of zij weten waarover het voorlichtingsmateriaal gaat. Zoals aangegeven was de tekst van het materiaal op het getoonde presentatiebord afgeplakt. Er zijn de bezoekers 4 mogelijkheden voorgelegd. (zie tabel 22).

Ruim 61% van de bezoekers heeft de juiste boodschap aangegeven: het voorkomen van risico's bij cannabisgebruik.

Tabel 22: kennis boodschap voorlichtingsmateriaal

Weet u/je waarover de voorlichtingsmaterialen gaan. M.a.w. wat de boodschap van deze voorlichting is ?	Aantal	Percentage
• Voorkomen van illegale cannabishandel	37	9%
• Sluiten van coffeeshops bij scholen	55	13%
• Voorkomen van risico's bij cannabisgebruik	264	61%
• Stoppen met gebruik van cannabis	44	10%
• Geen mening/weet niet	34	7%
Totaal:	434	100%

n =434; bezoekers coffeeshops Rotterdam

Kennis van de boodschap van het materiaal heeft, logischerwijs, veel te maken met het feit of men het materiaal heeft gezien. Van degenen die het voorlichtingsmateriaal hebben gezien, weet 71 % de juiste boodschap aan te geven²¹. Van degenen die materiaal hebben meegenomen, blijkt bijna 80% op de hoogte van de boodschap²²

3.5. Voorlichtingsmateriaal zinvol

Van de bezoekers van Rotterdamse coffeeshops geeft 80% aan de verspreiding van het materiaal zinvol te vinden (zie tabel 23). Als de bezoekers wordt gevraagd of hij/zij het materiaal ook voor *zichzelf* zinvol vindt, daalt het percentage sterk naar 38% (zie tabel 23a)

Tabel 23: zinvolheid voorlichtingsmateriaal volgens coffeeshopsbezoekers

Wat vindt u/vind je ervan dat dit materiaal wordt verspreid ?	Aantal	Percentage
• Heel zinvol	145	33%
• Zinvol	205	47%
• Niet zinvol	76	18%
• Helemaal niet zinvol	3	1%
• Geen mening/weet niet	5	1%
Totaal:	434	100%

n =434; bezoekers coffeeshops Rotterdam

Tabel 23a: zinvolheid voorlichtingsmateriaal volgens coffeeshopsbezoekers (ook voor mijzelf)

Vindt u/vind je deze voorlichtingsmaterialen ook zinvol voor jezelf?	Aantal	Percentage
• Ja	163	38%
• Neen	257	59%
• Geen mening/weet niet	14	3%
Totaal:	434	100%

n =434; bezoekers coffeeshops Rotterdam

²¹ Toelichting: 283 bezoekers geven aan het materiaal te kennen en daarvan geven 201 bezoekers de juiste en bedoelde boodschap van het materiaal aan (201/283 = 71%)

²² Toelichting: 168 bezoekers geven aan het materiaal meegenomen te hebben en daarvan geven 134 bezoekers de juiste en bedoelde boodschap van het materiaal aan (134/168 = 80%)

3.6. Gebruik cannabis en problemen bij gebruik

Aan de bezoekers van de Rotterdamse coffeeshops is allereerst gevraagd hoe vaak ze cannabis gebruiken. Daarbij kon worden gekozen uit de afnemende vormen van gebruik: dagelijks, een paar keer per week; wekelijks, en af en toe bij gelegenheden. Ruim 2 op de 3 bezoekers van een Rotterdamse coffeeshop (72%) zegt van zichzelf dat hij/zij een dagelijks gebruiker van cannabis is.

Tabel 24: cannabisgebruik onder coffeeshopbezoekers

Hoe vaak gebruik je cannabis ?	Aantal	Percentage
• Dagelijks	311	72%
• Een paar keer per week	66	15%
• Wekelijks	27	6%
• Af en toe bij gelegenheid	21	5%
• Geen mening/weet niet	9	2%
Totaal:	434	100%

n =434; bezoekers coffeeshops Rotterdam

Overigens blijkt er nauwelijks verband tussen leeftijd en (dagelijks) gebruik. Oudere bezoekers geven gemiddeld even vaak als jongere bezoekers aan dagelijks cannabis te gebruiken. Wel is er enig onderscheid naar geslacht. De mannelijke bezoekers zeggen gemiddeld vaker dan de vrouwelijke bezoekers dagelijks te gebruiken.

In aansluiting op de vraag naar het cannabisgebruik is de bezoeker ook gevraagd of hij/zij door gebruik eventuele problemen ondervindt. Daarbij is gevraagd naar eventuele problemen met ouders of partner; op school/werk of problemen die worden veroorzaakt door aanhoudende lichamelijke klachten of terugkerende psychische klachten.

In de tabellen 25a tot en met 25e staan de percentages voor de 5 soorten problemen vermeld. Afhankelijk van het soort probleem ondervindt zo'n 6 tot 12% van de totale groep gebruikers één van deze problemen.

Tabel 25a: eventuele problemen bij gebruik van cannabis: met ouders

Heb je/heeft u i.v.m gebruik cannabis problemen met ouders ?	Aantal	Percentage
• Ja	35	8%
• Neen	399	92%
Totaal:	434	100%

n =434; bezoekers coffeeshops Rotterdam

Tabel 25b: eventuele problemen bij gebruik van cannabis: met partner

Heb je/heeft u i.v.m gebruik cannabis problemen met partner ?	Aantal	Percentage
• Ja	27	6%
• Neen	407	94%
Totaal:	434	100%

n =434; bezoekers coffeeshops Rotterdam

Tabel 25c: eventuele problemen bij gebruik van cannabis: op school/werk

Heb je/heeft u i.v.m gebruik cannabis problemen op school/werk ?	Aantal	Percentage
• Ja	51	12%
• Neen	383	88%
Totaal:	434	100%

n =434; bezoekers coffeeshops Rotterdam

Tabel 25d: eventuele problemen bij gebruik van cannabis: aanhoudende lichamelijke klachten

Heb je/heeft u i.v.m gebruik cannabis: aanhoudende lichamelijke klachten ?	Aantal	Percentage
• Ja	36	8%
• Neen	398	92%
Totaal:	434	100%

n =434; bezoekers coffeeshops Rotterdam

Tabel 25e: eventuele problemen bij gebruik van cannabis: terugkerende psychische klachten

Heb je/heeft u i.v.m gebruik cannabis problemen: terugkerende psychische klachten ?	Aantal	Percentage
• Ja	35	8%
• Neen	399	92%
Totaal:	434	100%

n =434; bezoekers coffeeshops Rotterdam

Als we kijken hoe de 5 soorten problemen zijn verdeeld over de bezoekers dan zien we (zie tabel 26) dat in totaal 102 personen één of meerdere soorten problemen hebben aangegeven. In totaal heeft dan ruim 23% van de (434) bezoekers van de Rotterdamse coffeeshops aangegeven problemen te kennen.

Tabel 26: enkelvoudig en meervoudige problemen bij cannabisgebruik onder coffeshopbezoekers

Aantal bezoekers dat één of meer problemen bij gebruik cannabis heeft aangegeven	Aantal bezoekers
• bezoekers die één probleem hebben aangegeven	61
• bezoekers die twee problemen hebben aangegeven	20
• bezoekers die drie problemen hebben aangegeven	11
• bezoekers die vier problemen hebben aangegeven	5
• bezoekers die vijf problemen hebben aangegeven	5
Totaal:	102

n =434; bezoekers coffeeshops Rotterdam

Uit nadere analyses blijkt dat bezoekers die 'dagelijks gebruiken' gemiddeld vaker/meer dan de andere coffeeshopbezoekers aangeven één of meerdere van deze problemen te ondervinden.

Een aantal problemen wordt gemiddeld vaker door de jongere dan door oudere bezoekers aangegeven. Met name de leeftijdsgroep tot 21 jaar ondervindt gemiddeld vaker problemen met ouders en op school/werk dan de oudere bezoekers.

3.7. Reacties op gebruik

Driekwart van de bezoekers heeft (vanwege problemen) wel eens geprobeerd te stoppen of sterk te minderen met het gebruik van cannabis. De bezoekers die eerder hebben aangegeven (één of meer van de 5 benoemde) problemen te hebben, hebben vaker/meer pogingen ondernomen om cannabisgebruik te stoppen of sterk te minderen (zie tabel 27).

Tabel 27: pogingen om gebruik te stoppen n.a.v. eventuele problemen

Heeft u/heb je (vanwege problemen) wel eens geprobeerd te stoppen of sterk te minderen met het gebruik van cannabis?	Aantal	Percentage
• Ja	325	75%
• Neen	102	23%
• Weet niet/geen mening	7	2%
Totaal:	434	100%

n =434; bezoekers coffeeshops Rotterdam

Ongeveer een kwart van de bezoekers geeft aan in de laatste drie maanden door het personeel van de coffeeshop op de risico's van cannabisgebruik te zijn aangesproken (zie tabel 28).

Tabel 28: personeel laatste 3 maanden met je/u gesproken over risico's cannabisgebruik

Heeft het personeel de laatste drie maanden met je/u gesproken over risico's cannabisgebruik ?	Aantal	Percentage
• Ja	110	25%
• Neen	318	73%
• Weet niet/geen mening	6	2%
Totaal:	434	100%

n =434; bezoekers coffeeshops Rotterdam